

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Johanna Grahm

Teollistuneessa yhteiskunnassa virinneet hiljaiset signaalit
– omavaraistaloudessa elävien puheenvuoro

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Kevät 2013
Maaseutuelinkeinojen
koulutusohjelma
Sirkkalantie 12 A 2
80100 Joensuu
Puh. (013) 260 6900

Tekijä(t)

Johanna Grahn

Nimeke

Teollistuneessa yhteiskunnassa virinneet hiljaiset signaalit – Omavaraistaloudessa elävien puheenvuoro

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista on osittainen omavaraistalous nykyajan Suomessa. Tutkimus toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena, johon osallistui kuusi eri "yksikköä": perhettä, yksittäistä henkilöä tai yhteisöä eri puolilla Suomea.

Tutkimuksen mukaan omavaraisuudessa on paljon hyviä puolia, kuten vapaus ja riippumattomuus, työn mielekkyys, taloudellisuus sekä ympäristöystävällisyys. Työ mainittiin fyysiseksi, muttei liian kuormittavaksi. Omavaraistaloudessa elävät eivät kokeneet luopuneensa mistään ainakaan negatiivisessa mielessä – päinvastoin he kokivat saaneensa tilalle paljon arvokasta. Kulutusta ihannoivaa yhteiskuntaa ja rahataloutta kohtaan oltiin hyvin kriittisiä; vaihdanta voisi olla vaihtoehto, jos sitä vielä kehitettäisiin.

Omavarainen elämäntapa nähdään yhtenä tulevaisuuden mahdollisuuksista. Tutkimus osoitti, että tällaisen elämäntavan rinnalla kulkee myös ajatus yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, kannanotto.

Kieli Suomi

Sivuja 51

Asiasanat

omavaraisuus, luontaistalous, teollistuminen, yhteiskunta

THESIS
Spring 2013
Degree Programme in
Rural Industries
Sirkkalantie 12 A 2
FIN 80100 Joensuu
Tel. 358-013-260 6900

Author(s)

Johanna Grahn

Title

Silent Signals, Arisen in Industrial Society – Living Self-sufficiency

Abstract

Purpose of this thesis was to find out what kind of self-sufficiency is practiced in Finland. Research was accomplished by using a qualitative interview survey. Six families, community and/or persons who live in Finland, took part to the research.

According to the research there are many advantages in being self-sufficient: you are “free” and independent of society, you can really enjoy your way of living and it is “cost-effective” and environmentally friendly. Work is very physical, but not too heavy.

People, who are self-sufficient, say that they have not abandoned anything in their lives or they do not miss it anyway. They are very critical against monetary economy: in their opinion exchange economy would be preferable.

The research showed that side by side this kind of living there is also a thought of social effect - a statement.

Language Finnish

Pages 51

Key words

autarky, autarchy, self-sufficiency, materially independent

Nimiö	
Tiivistelmä	
Abstract	
Sisällys	
1 Johdanto	5
2 Tietoperusta	6
2.1 Keskeiset käsitteet ja sanasto	6
2.2 Kirjallisuutta	8
2.3 Aiemmat tutkimukset	10
2.4 Omavaraisuus mediassa	10
3 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	11
4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto, aineistonkeruu, tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät	12
4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	12
4.2 Tutkittavat	12
4.3 Aineiston käsittely ja analyysi	14
5 Omavaraistaloudessa elävien puheenvuoro	14
5.1 Oman elämäntavan kuvaus	15
5.2 Motiivit	15
5.2.1 Vapaus ja riippumattomuus	16
5.2.2 Kontakti	17
5.2.3 Kannanotto, ideologia ja mielekkyys	17
5.3 Työ osana arkipäivää	19
5.3.1 Työn ja vapaa-ajan suhde	19
5.3.2 Puhetta palkkatyöstä	20
5.3.3 Arjen askareet	21
5.4 Omavaraisuuden resurssit	22
5.4.1 Mitä omavaraistaloudessa eläminen edellyttää?	22
5.4.2 Viljely	25
5.4.3 Eläimet	27
5.4.4 Energia	27
5.5 Luopuminen	29
5.6 Vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa	30
5.6.1 Yhteiskunta	30
5.6.2 Lähipiiri	34
5.7 Edut ja mahdollisuudet	34
5.8 Ongelmat ja uhat	36
5.9 Puhetta rahasta	39
5.10 Omavaraisen elämäntavan tulevaisuus	43
5.10.1 Vanheneminen	43
5.10.2 Hiljaiset signaalit	45
6 Päätelmiä	46
6.1 Tarkastelu	46
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet	48
6.3 Tutkimuksen eettisyys	48
6.4 Toimenpidesuosituksien ja jatkotutkimusaiheet	49
7 Lopuksi	49
Lähteet	51

1 Johdanto

Pieni sähkötön mökki perimmäisessä korvessa, kuivakäymälä ja armoton lämmittäminen talvipakkasilla – siinä mielikuva, joka lienee monen ensimmäinen ajatus sanasta ”omavaraistalous”. Toki todellisuus voi olla kuvatun kaltainen, mutta voi se olla paljon muutakin – sekä puitteiltaan että sisällöltään.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaista on osittainen omavaraistalous nykyajan Suomessa, mitä kyseisen elämänmuodon harjoittajalta edellytetään sekä minkälaisia etuja ja ongelmia kyseinen elämänmalli tuo tullessaan. Utelias puoleni haluaa kysyä myös: ”Miksi?” Mikä saa ihmisen jättämään ”helpon elämän”: nykypäivän mukavuudet, tasaisen varman taloudellisen toimeentulon, eläkekertymät, helpon ruuan ja lämmön, monenmoiset riennot, yhteiskunnan hyväksynnän sekä muun vastaavan nykypäivän ”normaaliuden”? Onko valinta kannanotto vai yksinkertaisesti oma pyrkimys hyvään, oikeaan, ekologisuuteen, yksinkertaisuuteen vai mihin? Onko valinnalla jokin päämäärä, mitä sillä tavoitellaan? Kokevatko omavaraisuudessa elävät elämänsä jotenkin muuttuneen?

Aihe valikoitui lukuisten kahvipöytäkeskustelujen innostamana taloutemme nykytilanteesta, lähi- ja luomuruuasta, ekologisesta elämäntavasta ja kestävästä kehityksestä. Voisi sanoa, että aihe on hyvinkin ajankohtainen. Vaikka itse asia, omavaraistalous, pohjautuukin vanhan ajan elämisen malliin, ei tässä olla ns. ”keksimässä pyörää uudelleen”. Haluan vain osoittaa, että sitä voidaan sujuvasti soveltaa nykypäivääinkin ja että se voi olla vaihtoehto. Kaikilla ei tarvitse olla maatilaa, hehtaareittain peltoa ja metsää, eläimistä puhumattakaan, eikä äärimmäistä omavaraisuutta tarvitse tavoitella – nykyisen kaltaisessa yhteiskunnassa se on jopa mahdotonta. Jokainen voi toteuttaa sitä omalla tavallaan.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena haastattelututkimuksena, jossa tutkimusmenetelmänä käytetään syvähaastattelua.

Työn ohjaajana toimii lehtori Eeva-Liisa Juvonen.

2 Tietoperusta

2.1 Keskeiset käsitteet ja sanasto

Tässä luvussa on esitelty opinnäytetyön keskeiset käsitteet joko viitaten käytettyyn lähteeseen tai vastaavasti kerrottu omin sanoin, mitä kyseisellä käsitteellä tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan. Tällaisia edellä mainittuja ”lähteettömiä” käsitteitä käyttämällä on pyritty avartamaan tekstiä lukijalle.

Ekologisuus. Ekologialla tarkoitetaan luonnonoppia, tai eliöiden ja ympäristön suhdetta tutkivaa tiedettä. Ekologisuus käsitteenä on tosin laajentunut synonyymiksi ympäristöystävällisyydelle, luonnonvarojen kestävälle käytölle sekä luonnon mukaan elämiselle.

Ekologinen kestävyys edellyttää, että ihmisen toiminta asettuu luonnon kantokyvyn rajoihin siten, etteivät luonnon monimuotoisuus tai ekosysteemien toimivuus vaarannu. Ekologisen kestävyuden kannalta keskeistä on varovaisuusperiaatteen noudattaminen. Sen mukaan ympäristön tilan heikkenemistä estävien toimien lykkäämistä ei voi perustella täyden tieteellisen näytön puuttumisella. (Hänninen 2012.)

Leppoistaminen. Leppoistaminen tai kohtuullistaminen eli hienommin downshiftaus on ilmiö tai eräänlainen aatesuuntaus, jossa asiat pyritään yksinkertaistamaan vähentämällä työntekoa ja kulutusta sekä pyritään parantamaan elämänlaatua. Lieneekö se vastareaktio nykyajan kiireelle ja stressille, suorittamiselle ja materialismille?

Motiivi. Motiivilla tarkoitetaan syytä tai perustetta jonkin asian tekemiselle.

Omavaraistalous. Omavaraisuudella tarkoitetaan taloudellista ja aineellista riippumattomuutta tarjolla olevista tuotteista ja palveluista tekemällä asioita ja hyödykkeitä itse. Omavaraisuuteen voi pyrkiä pienemmässä yksikössä, kuten perheessä, yhteisössä tai kylässä, mutta myös isommassa kuten valtio tai maanosa.

Osittainen omavaraistalous. Osittaisella omavaraistaloudella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sellaista taloutta, jossa osa elintarvikkeista, hyödykkeistä ja/tai energiasta tuotetaan itse. Kaikki tätä opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt kuuluvat siis tämän määritelmän mukaan ”osittaiseen omavaraistalouteen”, vaikka sanaa ”osittainen” en kaikissa yhteyksissä käytäkään.

Syväekologia. Syväekologia on eräänlainen aatesuunta tai maailmankatsomus, joka korostaa ihmisen ja luonnon yhteenkuuluvuutta. Sen mukaan luonnolla ja luonnon monimuotoisuudella on itseisarvo, eikä ihmisen katsota olevan muuta luontoa arvokkaampi. Syväekologia vastustaa tarpeetonta kulutusta ja talouskasvua sekä korostaa luonnon kanssa harmoniassa elämistä.

Työ, palkkatyö, rahatyö. Haastatteluiden aikana huomasin, että on selvyyden vuoksi voitava erottaa monenlainen työ toisistaan. Viljeleminen, polttopuunteko, keritseminen ja vaikkapa vedenkanto ovat työtä, vaikka niistä ei kukaan maksa palkkaa. Tämänlaatuisella työllä on arvo ja merkitys jo sinänsä tekijälle itselleen ja hänen perheelleen, sillä se vaikuttaa suoraan siihen, mitä hän syö, miten hän pukeutuu tai peseytyy ja millä hän taloaa lämmittää tai korjaa. Selvyyden vuoksi tässä opinnäytetyössä käytän sellaisesta työstä, josta maksetaan rahallinen korvaus, nimitystä ”palkkatyö” tai ”rahatyö”. Näitä termejä haastateltavat käyttivät suurimmaksi osaksi itsekin.

Vaihdantatalous, vaihtotalous. Vaihdantataloudessa erikoistutaan tarvittaviin hyödykkeisiin. Tarpeiden tyydyttäminen perustuu vaihdantaan käyttäen apuna rahaa tai vaihtaen muita hyödykkeitä. (Taloussanakirja 2013.) Vaihdantataloudessa vaihdetaan työaikaa ja -energiaa (Nordlund & Dorff 2009, 16).

Tässä opinnäytetyössä vaihdantataloudesta tai vaihtotaloudesta puhuttaessa ei kuitenkaan tarkoiteta varsinaista erikoistumista vain johonkin tiettyyn asiaan, vaan yleisesti hyödykkeiden, palveluiden tai taitojen vaihtamista toisiin hyödykkeisiin tai palveluihin, joilla täydennetään omaa omavaraisuutta.

Yhteisö. Yhteisöllä tarkoitetaan yhdessä asuvaa ihmisryhmää, jossa tehdään työtä yhteiseksi hyväksi. Yhteisöllä on usein jokin yhteinen mielenkiinnon kohde

ja siinä toimitaan usein jonkin tietyn päämäärän saavuttamiseksi. Tässä opin-
näytetyössä yhteisöllä tarkoitetaan sellaista ruokakuntaa tai yksikköä, joka
koostuu useammasta perheestä tai yksinasujasta. Yhteisö toimii tilalla, yksikös-
sä, yhteisen toimintasuunnitelman mukaan yhdessä työskennellen saavuttaak-
seen ruoka- ja energiaomavaraisuutta.

2.2 Kirjallisuutta

Vaikka omavarainen elämäntapa, kulutuksen vähentäminen ja ”leppoistaminen”
tai ”oravanpyörästä hyppääminen” on nyt tullut enemmän julkisuuteen, mikään
uusi ilmiö tämä ei silti ole. Jo vuonna 1852 yhdysvaltalainen Henry David Tho-
reau kirjoitti kirjan ”Walden, or life in the woods” (suomeksi ”Walden: Elämää
metsässä”, suom. Antti Immonen). Kirja perustuu Thoreaun omiin kokemuksiin
hänen muuttaessaan yli kahdeksi vuodeksi metsään. Kirjassaan hän myös ar-
vosteli aikansa yhteiskuntaa sekä korosti ihmisen ja luonnon suhdetta. Hän ke-
hotti tyytymään aineellisesti vähään:

*Yksinkertaisuutta, yksinkertaisuutta, yksinkertaisuutta! Sanonkin teil-
le: antakaa asioidenne olla kahden tai kolmen suuruusluokkaa, ei
sadan ja tuhannen. Miljoonan sijasta laskekaa puoleen tusinaan, ja
mahduttakaa laskelmat peukalonkynteenne (Thoreau 1852, 104).*

Suomalainen Pentti Linkola on myös tullut tunnetuksi luontoa tuhoavaa kulu-
tusyhteiskuntaa vastaan esitetystä kritiikistä. Kirjassaan ”Unelmat paremmasta
maailmasta” (1972) hän sanoo:

*Kaikkein räikein virhe sisältyy määritelmän sanaan ’onnellinen’. Tek-
nikko ei yleensä voi kuvitellakaan, kuinka hirvittävä ristiriita vallitsee
nykyajan rynnistävän talouselämän ja luonnonihailijan arvomaailman
välillä (Linkola 1972, 96).*

*Syitä nykyajan lohduttomaan viihtymättömyyteen, ”sairaaseen nyky-
aikaan”, etsitään melkein aina vähäisistä sivuepäkohdista ja pintail-
miöistä. Tuijotetaan omaisuuden ja tulonmuodostuksen epätasaisuus-
teen, työttömyyteen ja sen sellaiseen, kirjoitetaan uuvuttavan loput-
tomasti kolmen pennin korotuksesta margariinin ja bensiinin hinnois-
sa. Tällaisen silmittömän roskanpuhumisen alle hukkuu kokonaan
pääasia, toteamus, että onnettomuuksien onnettomuus on nykyaikai-*

nen länsimainen elämäntapa kokonaisuudessaan, romuttaessaan ihmiselämän perusteet. (Linkola 1972, 104 - 105.)

Emme me voi tuomita kasvinsuojelumyrkkyjä, jos emme tuomitse itse tavoitetta, korkeaa aineellista vaurautta, sitä, että elinkeinoelämän on yritettävä kaikessa puristaa luonnonvarojen tuotosta viimeinenkin pisara irti. Tai jos me ruokapöydässämme nautimme kalliita ravintoaineita, toisin sanoen sellaisia, joiden kalorituohto hehtaaria kohti on vähäinen, silloin emme totisesti voi arvostella asutushallitusta, joka parhaansa mukaan yrittää löytää soista ja metsistä lisää pinta-alaa viljelyksille. (Linkola 1972, 205 - 206.)

Ja jos valitsemme luonnonsuojelun, niin se ei ole pelkkää suunpieksäntää ja toisten syyttelyä, vaan myös omakohtaista kieltäymystä. Sillä yksi on varmaa: muutosta ei tule ilman henkilökohtaista rohkeutta ja esimerkkiä, ilman päättäväistä irtisanoutumista, järjestelmän murtamista, kapinaa. (Linkola 1972, 209.)

Viitteitä sekä Linkolan että Thoreaun esittämiin ajatuksiin voi nähdä sekä Kaarina Davisin kirjassa "Irti oravanpyörästä" (2011) että Lasse Nordlundin ja Maria Dorffin kirjassa "Elämämme perusteista" (2009). Molemmissa teoksissa korostetaan elämän yksinkertaistamista, riippuvuussuhteiden purkamista ja siirtymistä kulutuksesta alkutuotannon pariin sekä luonnon mukana kulkemista siten, ettemme tuhoa sitä. Erona näissä teoksissa on kuitenkin se, että Davis korostaa enemmän elämän yksinkertaistamista, Nordlund ja Dorff puolestaan itsetekemistä, omavaraisuutta, mahdollisimman vähäistä ympäristön kuormittamista. Yhteistä näissä teoksissa on kuitenkin se, että molemmissa kannustetaan ottamaan vastuu omasta elämästään "takaisin" itselleen.

Nyky-Suomessa omavaraisuuden ehkä pisimmälle vienyt ja siitä tunnetuiksikin tullut Lasse Nordlund harjoitti omavaraista elämäntapaa vuosina 1992-2004. Nordlund puhuu yhteiskunnastamme, joka "seisoo muutaman lahoavan pilarin varassa" (Nordlund & Dorff 2009, 28). Hänen mukaansa pitäisi kehittää mahdollisimman nopeasti lähellä alkutuotantoa toimivia vaihtoehtoisia elämäntapoja.

Omavaraisena, vältellen kosketusta rahatalouteen, ne voivat toimia silloinkin kun yleinen järjestys alkaa rakoilla. --- Omavaraiset taloudet ja yhteisöt eivät ole turhia, vaikka romahdusta ei tulisikaan. Niissä ihmisellä on mahdollisuus elää vahingoittamatta ympäristöään. (Nordlund & Dorff 2009, 29 - 30.)

Milloin tulee se aika myöntää, että ainoastaan pitkin ihmishistoriaa harjoitettu luontaistalous tarjoaa meille luotettavimman mallin ihmisen kestävästä rinnakkaiselosta luonnon kanssa? (Nordlund & Dorff 2009, 34.)

2.3 Aiemmat tutkimukset

Omavaraisuuteen hyvin vahvasti liittyen on tehty ainakin yksi tutkimus: Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitokselle pro gradu -tutkielma kymmenen vuotta sitten, otsikolla ”Kulutuskarkuruus elämänpoliittisena valintana” (Hirvilammi 2003).

Hirvilammi käsittelee työssään kulutuskarkuruutta ekoyhteisöjen näkökulmasta. Omavaraisuus on ekoyhteisöissäkin olennaisena osana mahdollistamassa kulutuksen minimointia ja riippumattomuutta tarjolla olevista tuotteista ja palveluista. Omavaraisuus keskittyy niissäkin pääosin ruokaan, mutta jonkin verran myös energiaomavaraisuuden lisäämiseen. Hirvilammin työssä tulee myös selkeästi esille vaihtotalous ja sen linkittyminen omavaraisuuteen ja omavaraisuusasteen lisäämiseen. Hän esittää ajatuksen, että omavaraisuus ja vaihtotalous mahdollisesti vähentäisivät yksilöiden markkinariippuvuutta. ”Omavaraistalouden välittömässä kiertokulussa tuotanto ja kulutus palaavat yhteen (Lehtonen 1996, 26)”. (Hirvilammi 2003, 53-54.)

2.4 Omavaraisuus mediassa

Ruoka ja ruuan alkuperä on noussut mediassa valtavan kiinnostuksen kohteeksi. Erityisesti ruuan alkuperään, sen eettisyyteen ja ekologisuuteen, on kiinnitetty paljon huomiota. Nyt ovat esillä sellaiset termit kuten lähiruoka, luonnonmukaisuus, superruoka ja hidas ruoka. Myös jonkinlainen ”itsetekeminen” ja kädentaidot ovat nousseet uudelleen esille vuosien (vai voisiko sanoa vuosikymmenien) hiljaiselon jälkeen. Nyt leivän leipominen itse onkin muotia, samoin mattojen kutominen ja villasukkien neulominen. Niistä kirjoitetaan blogeja, leh-

tiartikkeleita ja kirjoja. Keskustelupalstat tuntuvat kuhisevan tee-se-itse -vinkkejä. Kaupunkien puutarhapalstoista kilpaillaan, kun vielä hetki sitten niille ei löytynyt ottajia. Mistä on oikein kyse?

Työssäkäyvistä naisista vuonna 2011 vakavasta työuupumuksesta kärsi 3 % ja lievästä työuupumuksesta 24 %. Miehistä vastaavasti vakavasta työuupumuksesta kärsi 2 % ja lievästä 23 %. (Ahola, Tuisku & Rossi 2012.) Sen vaikutusta omavaraisen elämäntavan valitsemiseen voimme vain arvailla. Kun puhutaan ”pahoinvoivasta yhteiskunnasta”, masennuksesta, elintasosairauksista, niin mistä me silloin puhumme? Syistä vai pikemminkin seurauksista? Mistä ne ovat seurausta? Onko suorittamisella, materian hankinnalla ja tietynlaisen statuksen tavoittelulla asian kanssa jotakin tekemistä?

3 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Kuten johdannosta käy ilmi, tämä tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa osittaisen omavaraistalouden ominaispiirteitä ja antaa omavaraistaloudessa eläville puheenvuoro heidän valinnoistaan nykyaikaisessa kulutusta ja talouskasvua ihannoivassa yhteiskunnassa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää syitä erilaisten, valtavirrasta poikkeavien valintojen taustalla: miksi tällaiseen elämäntapaan on ryhdytty ja mihin sillä pyritään? Millaisia resursseja omavarainen elämäntapa edellyttää ja missä määrin turvaudutaan yhteiskunnan tai lähipiirin apuun? Myös tehtävän työn luonne, määrä ja laatu kiinnostavat – sekä se, millaisena työn tekijä sen kokee. Jääkö vapaa-aikaa ja onko se riittävästi? Millaisia hyviä ja huonoja puolia omavaraisuudessa on, tai onko siinä uhkia tai mahdollisuuksia?

Haastateltavat saivat kertoa suhteestaan rahaan ja sen riittävydestä nykyisessä elämäntilanteessaan. Millaisena he kokevat rahatalouden, onko sille vaihtoehtoa? Ovatko he joutuneet luopumaan jostakin omavaraisen elämäntapansa myötä – kaipaavatko he aiemmasta jotakin? Tutkimuksella yritettiin myös selvit-

tää, miten vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa toimii, millaisena he näkevät oman elämäntapansa tulevaisuuden tai oman vanhuutensa?

Olen halunnut koota tähän opinnäytetyöhön ajatuksia ja tietoa omavaraisuudesta myös siksi, koska osittaisesti omavarainen elämäntapa voi olla hyvinkin tulevaisuuden vaihtoehto.

4 Tutkimuksen toteuttaminen: aineisto, aineistonkeruu, tutkimusmenetelmät ja analyysimenetelmät

4.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena haastattelututkimuksena. Tällöin saatiin vapaan kerronnan avulla mielipiteitä, kokemuksia sekä mahdollisesti jopa odottamatonta tietoa.

Haastateltavia etsittiin Internetin sekä jo olemassa olevien omien kontaktien avulla. Joihinkin haastattelupyyntöihini ei vastattu ollenkaan ja parissa tapauksessa niistä kieltäydyttiin. Haastattelut pyrittiin toteuttamaan pääasiassa henkilökohtaisesti kasvokkain, mutta yhdessä poikkeustapauksessa toimittiin vain sähköisesti ja kirjallisesti. Haastattelut nauhoitettiin edellä mainittua tapausta lukuun ottamatta.

Haastattelut toteutettiin kokonaisuudessaan huhtikuun alussa.

4.2 Tutkittavat

Tätä opinnäytetyötä varten haastatellut henkilöt ovat Suomessa asuvia henkilöitä, jotka toteuttavat omavaraistaloutta osittaisesti. Koska haastateltavien löytäminen ja etenkin haastateltavaksi saaminen oli ainakin jossain määrin ”kiven alla”, en nähnyt mielekkääksi rajata tiukoin kriteerein vapaaehtoisia pois. Kriteerinä pidin kuitenkin sitä, että haastateltava itse mielsi olevansa osittain omavarai-

nen jonkin hyödykkeen suhteen (ruoka, vaatteet, energia ym.). Tiedostin toki, että näillä perustein haastateltavien rajaaminen oli melkein pä turhaa, sillä haastateltavien kirjo olisi voinut olla valtava: jokuhan olisi voinut sanoa olevansa vain villasukkien suhteen omavarainen, joku toinen taas esimerkiksi vain takkapuiden suhteen ja joku kolmas vaikkapa vain kananmunien. Etsin kuitenkin hieman laajempaa omavaraisuutta, kuitenkin sen tarvitsematta tavoitella täydellisyyttä kaikilla osa-alueilla (vrt. esimerkiksi sähkön käyttö, maito-/lihatuotteiden hankinta ulkopuolelta, sokerin, suolan tai jonkin muun osa-alueen tai palvelun hankinta).

Lähtökohtaisesti pidin tärkeänä, että haastateltava oli valinnut elää niukemmin, kulutusta välttämällä ja minimoimalla sellaiset hankinnat, hyödykkeet, palvelut ja elintarvikkeet, jotka hän voi tuottaa itse tai yhdessä jonkun muun kanssa. Koin lisäksi tärkeänä piirteenä sen, että haastateltava pyrkii elämään ekologisemmin välttämällä suurta energiankulutusta niin liikkumisessa, lämmityksessä, viljelyssä kuin muissakin jokapäiväisissä askareissaan sekä tuottamaan mahdollisuuksiensa mukaan tarvitsemansa energian (ja eritoten käyttämällä uusiutuvia energiamuotoja).

Haastateltavia kertyi kaikkiaan kuusi (yksikköä): he ovat perheitä, pariskuntia, yksinasujia ja/tai yhteisön jäseniä. Haastateltaviksi saadut henkilöt ovat Varsinais-Suomesta, Uudeltamaalta, Pohjois-Karjalasta, Kainuusta sekä Keski-Suomesta. Nuorimmat heistä olivat alle kolmenkymmenen, vanhimmat hieman yli kuudenkymmenen. Suurimmalla osalla haastatelluista oli lapsia. Vastaukset eivät selkeästi eronneet ainakaan iän perusteella, eikä myöskään sen perusteella, oliko haastatelluilla lapsia vai ei.

Osalla haastatelluista on kotieläimiä, osalla ei. Suurimmalla osalla on käytössään kuivakäymälä sekä ulkosauna. Viljely on pienimuotoista ja tehdään suurimmaksi osaksi käsivoimin. Suurimmalla osalla on juokseva vesi, osalla tulee sisälle ainoastaan kylmä vesi – ja joillakin on kantovesi joko ainoastaan tai osittaisesti. Sähkö tai mahdollisuus siihen on kaikilla haastatelluista – käyttö kuitenkin vaihtelee.

Haastateltavat ovat koulutukseltaan ja ammateiltaan monenkirjavia: useammalla on monta tutkintoa, ja kokemusta monenlaisesta palkkatyöstä on elämän varrella saatu. Parilla haastateltavalla on maatalousyrittäjätausta, mutta suurin osa on alun perin kaupunkilaisia.

4.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Jokaisesta nauhoitetusta haastattelusta kirjoitettiin oma muistionsa, jonka haastateltavat saivat tarkastaa asiavirheiden varalta. Näitä muistioita ja nauhoitettuja haastatteluita sekä omia, vierailujen aikana tehtyjä havaintojani olen käyttänyt tässä opinnäytetyössä.

Aineiston käsittelyssä on käytetty teemoittelua. Tiettyjen aihepiirien ympärille muodostuneet vastaukset on jäsennetty litteroinnin jälkeen teemoittain. Toisaalta haastattelujen ollessa melko vapaamuotoisia myös aiheet rönsyilivät asiasta toiseen. Näin ollen samoja vastauksia saatettiin liittää useampaan aihepiiriin. Teemojen käsittelyn yhteydessä on esitetty myös sitaatteja kyseisestä aihepiiristä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Koska haastateltavia oli verrattain vähän, saadun aineiston perusteella ei voida vetää päteviä, yleistäviä johtopäätöksiä. Alun perinkään tutkimuksen tarkoitus ei ollut etsiä yleistettäviä suureita, vaan antaa yksittäisen ihmisen pieni ääni kuuluviin. Jokainen tarina on merkityksellinen.

5 Omavaraistaloudessa elävien puheenvuoro

Tässä luvussa haastateltavat kertovat näkemyksiään esittämistäni aihepiireistä ja kysymyksistä. Haastattelujen aikana puhe rönsyli suuntaan jos toiseenkin, mutten nähnyt tarpeelliseksi häiritä heidän kertomuksiaan ohjailevilla tai osoittelevilla kysymyksillä. Koin heidän puheissaan kuitenkin sen kuuluisan punaisen

langan säilyvän. Haastatteluista poimin alla oleviin aihepiireihin liittyviä vastauksia: heidän näkemyksiään, kokemuksiaan sekä tuntojaan.

5.1 Oman elämäntavan kuvaus

Monen haastatellun mielestä omavaraisuus on sanana vähän huono ja ehkä ”liian suuri”. Eräs haastateltavista sanoo: Luonnon mukana kulkeminen kuvaa sitä paremmin. Tehdä asioita sen suuntaisesti, miten luonto toimii”. Hän toivoisi, että osaisimme hyödyntää sen, mitä luonto antaa, ”koska se antaa kuitenkin kaiken mitä tarvitsemme”.

Pitäisi yrittää elää mahdollisimman lähellä sitä, mikä on se oma ajatus ja vakaumus, miten ihmisen pitäisi maapallolla elää. Ei meidän pidä elää niin, että tuhotaan meidän omia elinmahdollisuuksia ja -edellytyksiä. Miksei voisi ylläpitää ja lisätä elämää, olla tuhoamatta sitä? Jos tuhoaa jotakin, niin pitää myös rakentaa.

Luonnehdin sitä syväekologiseksi elämäntavaksi, joka on normaalia ihmisenä elämistä, eikä kuluttajana elämistä.

Osa haastatelluista kertoi tällaisen elämäntavan kiehtoneen jo lapsesta tai teini-iästä saakka. Osalle se oli tuttua jo lapsuudenkodista, osalle se valkeni vasta aikuisemmalla iällä.

Kiinnostuin luomusta, kun opin ymmärtämään teollisen maatalouden ongelmia ja sitä kautta innostuin itse viljelemisestä, siitä, kuinka viljellä kestävästi. Kun maalaismaisema ja kotitilan ympäristö muuttuivatkin lomakyläksi ja bisnekseksi, luomu ei enää riittänyt itselle. Silloin heräsi ajatus omavaraisuudesta, rauhasta, luonnosta.

Eräs haastatelluista kuvaili elämäntapaansa tietyllä tapaa työlääksi: pitää olla valmis lähtemään milloin navettaan, milloin metsään ruuan ja lämmön perässä.

5.2 Motiivit

Minua kiinnosti tietää, miksi haastateltavat olivat valinneet sellaisen elämäntavan, jota nyt siis elävät: mitkä asiat olivat heitä siihen ajaneet ja millaiseksi he

elämäntapaansa luonnehtivat. Vastauksissa oli havaittavissa yhteneväisyyksiä, vaikka pohdinnan laajuus ja haastateltavien elämän kulku ja sen vaikutus valintaan olivatkin erilaisia.

5.2.1 Vapaus ja riippumattomuus

Vapaus, itsenäisyys ja riippumattomuus yhteiskunnasta nousivat monissa vastauksissa ensimmäisenä esille. Käsi kädessä niiden kanssa kulki myös luonnon mukaan eläminen sekä omantunnonvapaus.

Itsenäisyyden ajatus on mielestäni oleellinen tässä omavaraisessa ajatuksessa. Omavaraisuus ei kuitenkaan ole vain "itse, itse": vaikka olisinkin itsenäinen, en kuitenkaan halua sulkea muita pois – se on vaarallinen ajatus.

Koen olevani ainakin vapaampi ihmisenä kuin kuluttajaihminen on. En luo riippuvuuksia "tarpeisiin", joita ei ole olemassa.

Eräs haastateltavista kertoo, ettei hänellä ole esikuvaa tai mallia tällaisesta elämäntavasta, eikä alussa oikeastaan edes varsinaista kiinnostusta maaseutuasumiseen, vaan hän ajautui tällaiseen elämäntapaan pikemminkin eettisen ja yhteiskunnallisen valveutumisen kautta. Hän pohti paljon moraali- ja vastuukysymyksiä sekä osallistuvuutta. Siitä seurasi ajatus, että hänen on saatava takaisin itselleen ne vastuualueet, jotka on delegoinut muille. Sekä tieto siitä, että "tämä yhteiskunta on koneisto, joka ei ole enää edes päättäjien hallinnassa". Hänen päämääränään oli "hakeutua ulos" (yhteiskunnasta) ja sitä kautta omantunnonvapauteen, osallistuminen vapaana toimijana. Hänen mielestään riippuvuussuhteiden purkaminen oli edellytyksenä sille, että voi toimia itsenäisesti ja hallita omaa elämäänsä tai ylipäätään elää ekologisesti.

Riippumattomuudessa ja oman elämän hallinnassa nousi esille näkemys, jonka voisi varmasti kuulla kenen tahansa toimeliaan, vastuuntuntoisen ihmisen huulilta: "pyrkimys itse omilla tekemisillään huolehtia itsestään ja perheestään". Kaikessa yksinkertaisuudessaan kyse lienee siis toimeentulosta ja pärjäämisestä tässä maailmassa. Sitä toteutetaan vain hieman toisesta näkökulmasta kuin yleisesti toimitaan.

Tämä on meidän tapamme kantaa vastuuta itsestämme ja ympäristöstä ja muista. Meillä ei ole muita keinoja.

5.2.2 Kontakti

Itse tekeminen, puhdas ruoka ja sen alkuperän tunteminen sekä kontakti asioihin nousivat esille tärkeinä syinä heidän harjoittamalleen elämäntavalle.

Haluan, että minulla on kontakti asioihin: että mistä materiaalit tulevat, miten kasvit kehittyvät, mistä tulee villa, mistä tulee maito, juusto. Mistä tulee lämpö. Ja mitä kaikkea se pitää sisällään: paljonko minun pitää tehdä työtä, että minä saavutan ne. Oppii antamaan arvoa sille, että kun on kylmä talo, niin tietää että on tehnyt puutöitä sen takia.

Eräs haastateltavista oli siirtynyt omavaraisempaan elämäntapaan vähitellen: päätyön ohella otettiin ensin muutama lammas ja kanoja ja juuresomavaraisuutakin oli. Hän pitää tärkeänä sitä, että ”tietää mitä syö” ja että ”ruoka on luonnonmukaista: esimerkiksi maito on käsittelemätöntä, rasvat ja sokerit oikeassa suhteessa, niin kuin luonto on ne tarkoittanut”.

Kontakti luontoon ja eläminen vuoden kierron mukana nähtiin tärkeänä – ja oli huolestuneita siitä, että kosketus niihin on häviämässä.

Ei lapsilla ole siihen ruokaan mitään kontaktia enää.

5.2.3 Kannanotto, ideologia ja mielekkyys

Oman ruokansa viljeleminen oli suurimmalle osalle haastatelluista ideologinen valinta, vaikka siihen liittyikin tekemisen ilo. Tekemisen mielekkyys tuli ilmi kaikissa haastatteluissa jollakin tapaa. Nähtiin, että ei niitä voi toisistaan erottaa, sillä eihän kukaan tekisi vuosikausia sellaista, mistä ei aidosti pidä.

Viljeleminen on minulle ideologinen valinta: halusin parantaa ja muuttaa maailmaa. Tajusin myöhemmin, että itse asiassa ruuan tuottaminen ruohonjuuritasolla on paljon tärkeämpää ja merkityksellisempää. Kun on maalla kasvanut ja asunut, niin työ sinänsä on hyvin arkipäiväistä, eikä tällöin siis intohimoinen ruopsuttelu aja tällaiseen elämäntapaan, vaan nimenomaan ajatus ja ideologia.

Itse haluan elää maaseudulla, tykkään viljellä ja haluan että meillä on eläimiä, mutta itselläni on siinä rinnalla kuitenkin kulkenut hyvin vahvasti se ideologia, just se kannanotto.

Motiivina on ollut tietty pyrkimys ekologiseen elämäntapaan, tietoinen valinta se on ollut. Oman panoksen antaminen tässä maailmassa: ”tekeminen on puhumisen korkeampi aste”. Ajatus siitä, että pitää itse elää eikä vain puhua. Nuorempana olin kiinnostunut politiikasta, joka on mielestäni juuri sitä, että menee kertomaan muille, miten heidän pitää elää.

Minusta on tärkeää, että elämme elämää, joka tuntuu hyvältä ja oikealta. Että jos tekisin tätä vain vaikuttaakseni tai näyttääkseni muille, niin silloin tämä hajoaa käsiin.

Toisille taas käytäntö ja tekemisen ilo ovat olleet innoittajia tällaiselle elämäntavalle. Heidän mielestään ensin oli kiinnostus tekemiseen ja vasta ajan myötä on kasvanut ympäristötietoisuus sekä ideologia tekemisen ympärille.

Tekeminen itsessään on minulle tässä tärkeintä. Toki se ajatus ja ideologiakin tässä taustalla on, varsinkin kun nyt tietää että mihin tämä voi vaikuttaa.

Ympäristötietoisuus ja muu on kasvanut tämän elämäntavan myötä. Minulla on toki ollut aiemminkin ajatus sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, se on ollut sellainen kaupunkilainen näkökulma, mutta nyt kun on päässyt tänne maalle, niin täällä vasta on syntyneet ne arvot ja mielekkyyden kokeminen tässä tavassa elää.

Itse olen tullut tähän elämäntapaan taas käytännön kautta: se kokemus siitä, että tekeminen, viljely tai sienestys, on mielekästä. Olen hyvin ylpeä siitä, mitä kaikkea osaan ja voin tehdä itse.

Ideologia ei ole mikään erillinen lokeronsa, vaan kulkee sujuvasti arjen teoissa ja valinnoissa mukana, asenteessa. Eräs haastateltavista kiteytti mielestäni mainiosti:

Yksi tärkeä juttu on aate: sen miellämme meidän ”päätuotantosuunnaksi”. Meillä ei ole nettopuolella isoja lihatilejä, mutta aatepuolella tuntuu että meillä on hirveän iso saldo.

5.3 Työ osana arkipäivää

5.3.1 Työn ja vapaa-ajan suhde

Mielikuva omavaraistaloudesta lienee monella se, että päivät ovat raadantaa aamusta iltaan ja illasta aamuun. Halusin selvittää, millaisena haastattelemani henkilöt arjen työn kokevat, onko heillä aikaa muuhun kuin ruuan ja lämmön hankintaan ja mieltävätkö he tekemänsä työn kovin kuluttavaksi tai raskaaksi. Yllättävää kyllä, kukaan haastateltavista ei mieltänyt työtä liian kuormittavaksi. Myönnettiin, että työ oli hyvin fyysistä ja jotkut työt raskaampia kuin toiset, mutta samalla korostettiin työn mielekkyyttä, fyysisen kunnon ylläpitämistä ja monipuolisuutta. Eräs haastateltavista luonnehti kokevansa työn tekemisen ylellisyydeksi.

En voisi kuvitella eläväni toisella tavalla: siitä puuttuisi niin paljon sitä mielekkyyttä ja sitä kokonaisvaltaista hommaa.

Eräs haastateltava kyseenalaistaa mielikuvan työn raskaudesta, kun puhutaan omavaraistaloudesta.

Ihmiset yleensä yliarvioivat työn raskautta: isoäidin kertomaa kuvausta työn raskaudesta ei voida verrata, sillä he eivät tuolloin eläneet luontaistaloudessa, vaan he olivat sidoksissa rahatalouteen ja elinkeino oli yksipuolistunut. Tila ei voinut sopeutua luonnon olosuhteisiin täysin, sillä tilalle kohdistui ulkopuolisia pakotteita.

Vapaa-aikaa oli monilla enemmän kuin ennen ja se käytettiin omiin kiinnostuksen kohteisiin. Koettiin myös, että koska työtä ja tekemistä olisi jatkuvasti, niin pitää osata itse irrottautua ja hengähtää. Työn ja levon suhdetta pidettiin tärkeänä ja huomautettiin myös, ettei ”lepääminen” ole laiskottelua. Silloin voi tehdä jotakin ihan muuta, vaikka ajatustyötä tai suunnitelmia tai käsitöitä. Työn ja vapaa-ajan rajaa oli vaikea vetää selkeästi.

Aina kun ollaan yhdessä kotona, niin meillä on joku projekti meneillään.

Jossain vaiheessa syksyä tulee jonkinlainen uupumus, että noikin pitää vielä korjata talteen. Lepo täytyy hyvin tietoisesti ottaa itselleen, pitkään ei ehdi hengähtää.

Hiljaa olemisessa ja tekemättömyydessäkin voi olla tekemistä, se on hedelmällistä.

Eräs haastateltava jopa mieltää käsitteen ”vapaa-aika” turhaksi.

Koen vapaa-ajan jo sanana nykyihmisen keksimänä. Se on luotu täyttämään oravanpyörä-tilaa. Minulle kaikki aika on vapaa-aikaa, koska teen työtä itselleni, lähimmäisilleni tai ympäristölleni.

5.3.2 Puhetta palkkatyöstä

Monet haastatelluista ovat tehneet aiemmin tai tekevät yhä osa-aikatöitä (palkkatöitä). Koska kesät ovat viljelyn takia hyvin intensiivisiä ja työ painottuu ke-sään, tarkemmin keväästä syksyyn, niin talvella jää aikaa palkkatyölle. Jotkut olivat järjestäneet niin, että vain toinen puolisoista käy osa-aikatoissa, tai siten, että rahatoissa kodin ulkopuolella käydään vuorotellen. Omavaraisen elämäntavan ja palkkatyön yhteensovittaminen nähtiin kuitenkin haastavana, ikään kuin tekisi päällekkäin kahta työtä.

Yhtenä vuonna emme laittaneet kasvimaata, koska piti käydä töissä. Silloin rupesi tuntumaan siltä, että nyt on mennyt lapsi pesuveden mukana, eihän tässä näin pitänyt käydä.

Siinä vaiheessa tuntui, että meni työnteon kanssa vähän pääläelleen, kun piti ostaa halkoja kun ei itse ehtinyt töiden takia niitä tehdä, ja piti ostaa vihanneksia, kun ei töiden takia niitä ehtinyt itse viljellä.

Palkkatyön ja tällaisen elämäntavan yhteensovittaminen, ne hakee vielä tasapainoan.

Palkkatyötä kyseenalaistettiin myös taloudellisesti. Eräskin haastateltava toteaa, että ”töissä käynti on aika kallista”, sillä on oltava monenlaisia työvaatteita, ja kulkeminenkin on kallista ja aikaa vievää, tekipä sen julkisilla kulkuneuvoilla tai omalla autollaan. Lisäksi rahatoissa käynti söi aikaa ja jaksamista päivittäisiltä tilan töiltä, jotka kuitenkin tarkoittivat suoranaista toimeentuloa – koko talven ruokaa ja lämpöä.

Sitten me havahduttiin, kun me syötiin vaan spagettia ja tomaattimurskaa. Ei jaksanut tehdä. Omavaraisuus oli siitä hyvin kaukana: silloin mietittiin, että miksi me oikein asutaan täällä ja eletään tällä tavalla, jos meillä ei ole siihen aikaa.

Kasvimaan hoitokin tuntui pakkopullalta, kun oli kiire palkkatöissä. Mielikuva ja kokemus siitä, mitä on viljellä ruokansa, rupesi vääristymään. Että se olisi kamalan raskasta. Mutta se johtuikin palkkatyön aiheuttamasta väsymyksestä. Kuvitteli, että sen kuvion tietää, mutta jotenkin se vaan lipesi lapasesta.

5.3.3 Arjen askareet

Arkipäivän ohjelma riippuu haastateltavien mukaan pitkälti vuodenajasta. Kevästä syksyyn on kiireisempää: pitää kylvää, kitkeä, kastella, korjata sato ja säilöä se. Eläimet pitää tietysti hoitaa aina, jos niitä on. Talvella on hiljaisempaa, ja silloin voi kokeilla jotakin uutta.

Talvi hiljentää tekemään jotakin toisarvoista. On aikaa kokeilla kaikkea, esimerkiksi huovutusta.

Vanha sanonta ”alku aina hankalaa, lopussa kiitos seisoo” lienee ollut monen haastatellun kohdalla paikkaansa pitävä: ennen kuin oppi rutiinit ja keksi arkea helpottavia konsteja, alussa arki oli työlästä.

Alussa arki oli hyvin preussilaista raadantaa, kunnes oppi työmenetelmät. Nykyisin on ihanaa, kun voi tehdä omien taipumuksien ja mielenkiinnon mukaan.

Luonnehtisin tätä rinnakkaistyöskentelyksi: tässä on hyvin monta hommaa samanaikaisesti meneillään. Siinä piilee mielestäni se tehokkuus: kytkemällä töitä toisiinsa, jossa jokin sivutuote menee johonkin rinnakkaishommaan. Yksittäinen työ ei näin ole kovin nopeaa, mutta kokonaisuudessaan sillä säästää aikaa, kun ei esimerkiksi tarvitse varastoida. Esimerkiksi että keräät ohi mennessäsi kiviä pellolta, ja samanaikaisesti on talon seinustalla salaojaprojekti meneillään, laitat kiven kerrallaan kuoppaan, samalla ne tulevat myös hyötykäyttöön. Huonompi juttu olisi, jos keräisit kivet, kasaisit ne kekoon ja siitä taas ämpäriin kantaaksesi ne salaojaan. Tämä on se juttu, jota olen erityisesti kehittänyt: siinä piilee myös työn mielekkyys ja vaihtelevuus. Jos kroppa väsyä tai jokin homma tympii, teet jotakin muuta. Rinnakkaismenettely helpottaa myös asennoitumisessa: ei tarvitse ajatella, että esimerkiksi joutuu tekemään seuraavat kolme viikkoa vain polttopuuta, vaan jos näkee kaatuneen puun, vetää sen ensin lä-

hemmäksi polkua, jota muutenkin kulkee. Pikkuhiljaa sitten pitkin kessää puut vaan kertyy liiteriin. ”Vie mennessäsi, tuo tullessasi” on tosi olennainen työtekniikka.

Työ ei ole raskasta, se tuntuu kevenevän joka vuosi.

Minua kiinnostaa tutkia, kuinka paljon kokemus ja kehittyminen tasa-painottaa ja kompensoi hiipuvia voimia.

5.4 Omavaraisuuden resurssit

5.4.1 Mitä omavaraistaloudessa eläminen edellyttää?

Haastateltavat kertoivat mielestään tärkeimmistä resursseista, joita omavaraistaloudessa eläminen edellyttää, tai jotka ainakin ovat avuksi. Ne voivat olla ihmisen henkisiä tai fyysisiä ominaisuuksia, mutta myös aineellisia resursseja.

Henkisistä ominaisuuksista esille nousi miltei kaikissa vastauksissa kärsivällisyys ja pitkäjänteisyys, pitkänäköisyys ja suunnitelmallisuus, innostus ja halu oppia uutta, luovuus, uteliaisuus ja ennakkoluulottomuus. Useimmat muistuttivat myös, ettei tällaisessa elämäntavassa voi olla viimeisen päälle mukavuudenhaluinen: on siedettävä kylmyyttä ja nähtävä vaivaa sellaisissa päivittäisissä asioissa, jotka saattaisivat olla tavanomaisesti ajateltuna itsestäänselvyyksiä. Esimerkiksi suihkua ei ollut läheskään kaikilla haastatelluista, vain ulkosauna. Eräskin haastateltava kertoi, ettei enää edes ymmärtänyt sen olevan jollekin jonkinlainen ”puute”. Toinen taas kuvasi asiaa näin:

Keskustelemme ensin, että peseydymmekö tänään vai huomenna. Seuraava kysymys on, että lämmitämmekö koko saunan vai vaan vettä. Joka asia on ajateltu.

Jos ei halua elää näin, niin sitten tällainen elämä on varmaan tosi vaikeaa. On osattava elää hitaudella ja hyväksyttävä se.

Tavanomaisesta ajattelutavasta ja vanhoista malleista tai kaavoista poisoppiminen on olennaista. Luottamus omaan tekemiseen ja siihen, että asiat onnistu-

vat. Työtä ei myöskään sovi pelätä, ja siihen on tartuttava aina, kun tilanne sitä vaatii: tietyt työt pitää hoitaa ajallaan.

Toisaalta stressinsietokykykin mainittiin, mutta aivan eri tavalla kuin olisin odottanut. Kuvittelin, että epävarmuus koettaisiin hyvinkin stressaavaksi, mutta monet vakuuttelivat, että palkkatyö ja ”aikaisempi elämäntapa” olivat paljon stressaavampia. Toisaalta myös taloudelliset resurssit oli osattava ottaa huomioon suunnittelussa.

Jos ei käy palkkatyössä, niin talouden suunnittelu korostuu ja samalla myös epävarmuustekijät ovat suuremmat monelta kantilta ja pitää osata sietää epävarmuutta. Pitää olla yrittäjänäkökulmaa: mihin on varaa ja mihin ei.

Omavaraistalouden ulkopuolella elävä kuluttaja, se se vasta tarvitseekin resursseja kestää kaikki se paine ja odotukset, eikä toisinpäin.

Useammat mainitsivat sään yhdeksi stressitekijäksi, mutta kuten eräskin haastateltava toteaa ”stressinsietokyky rajoittuu siihen, että sataako ulkona vai eikö sada”.

Esiin tuli monen kohdalla myös se, että on opeteltava kestämään omaan elämäntapaan kohdistuvaa kritiikkiä ja ihmettelyä, sosiaalista painetta. Aina se ei kuitenkaan ole helppoa.

Se minkä olen kokenut työlääksi, on tämän elämäntavan selittely ihmisille. Ei pidä vetää herneitä nenään, kun ihmiset kyseenalaistavat ja kritisoivat vakaumustasi ja valintojasi. Koen, että meidän vieraamme kyseenalaistavat meidän juttujamme paljon enemmän kuin me heidän juttujaan: emme me kysy heillä käydessämme, että miksi te muutitte tällaiseen taloon tai teette asiat tuolla tavalla. Se vaatii sen, että kestää. Erilaisuuden kanssa on tultava toimeen.

Fyysisiä ominaisuuksia olivat terveys ja kohtuullinen tai hyvä fyysinen kunto. Muunlaisiksi resursseiksi luokiteltiin se paikka, maatila tai muu, jossa omavaraisuutta voi harjoittaa. Eräs haastateltavista tosin mainitsee, että omistaminen ei ole välttämätöntä eikä edellytys omavaraiselle elämäntavalle. Hän kehotti etsimään erilaisia mahdollisuuksia. Tosin suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä,

että jos ei ole kotitilaa tai varallisuutta, on vaikeaa päästä maahan käsiksi – paitsi aineellisesti, myös tieto-aidollisesti.

En tiedä onko tämä nyt provosoivasti sanottu, mutta on se aika elitististä elää omavaraistaloudessa tässä yhteiskunnassa. Mutta ekologisesti siihen pitäisi pyrkiä.

Koen olevani etuoikeutettu, kun olen maalta lähtöisin ja tällaiseen elämäntapaan on ollut mahdollista ryhtyä. Ei voi sanoa, että jos ei ole varaa elää kaupungissa, niin sitten voi lähteä elämään omavaraisesti maaseudulle. Siihen en usko. Joku siihen ehkä pystyy, mutta todella harva, luulisin.

Monen köyhemmän on suostuttava asumaan kerrostalossa ilman oikeutta maahan. Tämä on suuri epäkohta. Toki ollaan parempaan suuntaan menossa.

Monipuolinen osaaminen mainitaan myös moneen kertaan: on oltava samanaikaisesti rakennusalan ammattilainen, eläinlääkäri, kokki ja elintarvikkeiden jatkojalostaja, maanviljelijä ja puutarhuri, metsuri, koneenkorjaaja, seppä, vaatturi ja ehkä myös vähän filosofikin. Eräs haastateltava toteaa näin:

Omavaraistalouden ydin on siinä, että kaiken tarvitsemansa osaa valmistaa ja tehdä itse. Mutta nämä kaikki ovat sellaisia, jotka oppii jos haluaa opetella. Ei tämä ole mitään korkeampaa tiedettä.

Opeteltavaa on paljon, mutta siinä piilee monen haastateltavan mukaan myös tekemisen mielekkyys: asioiden ja ilmiöiden tutkiminen, tietojen ja taitojen soveltaminen, luovuus. Halu oppia on kaiken a ja o. Erään haastatellun mukaan innostus tuo mukanaan paljon ja antaa anteeksi tietyt virheet sekä auttaa soveltamaan.

Varmasti jos on intoa ja uskallusta kokeilla, ja uskaltaa ottaa niin sanotusti riskin, niin voi huomata että tää toimii. Eikä täällä kukaan hankeen palellu tai nälkään kuole, jos muuten on kaikki kunnossa.

Niin pitkään kuin jokin asia ei ole valtakulttuurista, se vaatii luovuutta.

Sillä halulla pääsee tosi pitkälle, kun on vaan sitä intoa – vähän alkua pitemmälle.

5.4.2 Viljely

Haastateltavien kasvimaat vaihtelivat muutamasta aarista pariinkymmeneen aariin. Kasvimaan paikkaa useimmissa tapauksissa vaihdeltiin ja hyödynnettiin ns. joutomaata – esimerkiksi hedelmäpuiden tai marjapensaiden välissä. Työt hoidettiin pääosin käsivoimin. Viljaa ei juurikaan kasvatettu, kahta tilaa lukuun ottamatta, sillä sen korjaaminen ja kuivaaminen koettiin hankalaksi. Viljat ja jauhot ostettiin tällöin muualta. Kasvimaalla kasvoi tilasta riippuen monenlaista, mutta joitakin mainitakseni perunoiden, porkkanoiden, lanttujen ja punajuurien lisäksi: härkäpapua ja muita papuja sekä herneitä, kurpitsaa, sipulia, talvivalkosipulia, kurkkuja, naurista, palsternakkaa. Myös erilaisia yrttejä sekä kaaleja, sellereitä. Joillakin oli meneillään vuodesta riippuen erilaisia ”kokeiluita”. Pieniä määriä kuituhamppua myös viljeltiin. Parilla tilalla oli tai oli ollut kokeiluja myös pellavan kasvatuksesta aina langaksi asti. Eräs haastateltavista peräänkuulutti lisäksi ”villivihanneksia”: maksaruohoa, voikukkia, ruohosipulia.

Ne jos sivuuttaa, jää kyllä paljosta paitsi. Kasvimaalla ei kyllä meillä salaattia kasvateta, ne ainekset saadaan ihan tuolta pihalta. Ei kaupan salaatit maistu läheskään yhtä hyvälle.

Lajikkeiden monipuolisuutta kannatettiin ja mahdollisuuksien mukaan monet käyttivät maataislajikkeita.

On mielestäni ihan hyvä, että viljeltäviin risteytyy myös luonnonlajikkeita. Esimerkiksi peltokanankaali saa tulla mukaan pieninä määrinä. En halua menettää jalostettuja ominaisuuksia, mutta on hyvä että geenistö laajenee.

Ruokavalio oli monella kasvispainotteista, toisilla täysin, toiset söivät lihaa ”joskus”. Kalaa kuitenkin syötiin, jos sitä saatiin. Muutenkin oli asennoiduttu siihen, että syödään sitä mitä on milloinkin tarjolla. Viljelytapa miellettiin ekologiseksi ja kestäväksi.

Viljely nähtiin omavaraisuuden yhtenä kulmakivenä. Sitä pidettiin hyvin suunnitelmallisena, sillä jos mahdollisimman vähän yrittää ulkopuolelta ostaa, niin täytyy olla vuosi tai kaksi etukäteen tiedossa, mitä tehdä. Mutta toisaalta, vaikka olisi kuinka suunnitelmallinen, niin vuodet eivät ole veljeksiä: joskus satoa saa-

daan enemmän, toisena vuonna vähemmän. Kasvimaan merkitystä pidettiin aivan toisenlaisena omavaraistaloudessa, kuin silloin jos viljeltäisiin vain huvin tai harrastuksen vuoksi. Kesän tuotossa on kuitenkin kyse koko vuoden ruuasta sekä seuraavan kevään siemenistä. Ihmeteltiin myös sitä, miksi ajattelutapa on nykyään sellainen, että kaikkea on oltava ympärivuotisesti tarjolla.

Kasvimaan ehdoilla mennään ja rytmitetään kesä. Ei niin, että jos ei tule, niin ostetaan kaupasta; vaan jos ei tule, niin ollaan ilman. Sitä syödään, mitä saadaan. Joskus tulee valtavat määrät kaalia, ja sinä vuonna sitten syödään paljon sitä.

Viljely ei ole mikään oma, suljettu systeeminsä, vaan osa isompaa kokonaisuutta ja kiertoa.

Otan talteen sen, mitä saan. Sitä syön, mitä on. Pitää tyytyä siihen, että kun purjot on loppu, niin ne on loppu. Sitten syödään jotain muuta. Aluksi oli hirveä kauhistus kun huomasin, että kanat eivät munineetkaan vähään aikaan. Sitten huomasin, että ihminen pystyykin elämään jonkin aikaa ilman kananmunia. Senkin arvon ymmärtää.

Luonnon antimet, kuten marjat, sienet, yrtit, mahla, ja hyödykkeistä esimerkiksi terva ja puu, on opittava ensin tuntemaan, sitten ymmärtämään niiden käytön tarkoitus sekä opeteltava työtekniikat. Opittavaa on paljon, mutta työ ja kokemukset palkitsevat.

On osattava lukea luontoa ja opittava hyödyntämään sitä niin, ettei vahingoita ympäristöään. Jo pelkästään sienimaastojen ja marjapaikkojen löytäminen ja tunnistaminen vaativat haastateltavien mukaan ”silmää”. Vaikka viljelyä ja oman ruokansa kasvattamista pidettiinkin olennaisena osana, nähtiin siinä myös toisenlainen puoli:

Olemme myös hiljaisuuden viljelijöitä, siihen tulee mukaan silloin teologinen tai filosofinen aspekti. Ajatus siitä, että elää vähän syrjässä, erillään. Siinä kantaa jollakin tavalla koko maailmaa.

Kestävä elämä ei ole pelkästään se leipä, vaan mitä suurimmissa määrin täytyy pitää huolta myös sielustaan, jaksamisestaan. Pitää jaksaa tehdä työtä.

5.4.3 Eläimet

Osalla haastatelluista oli kotieläimiä, osalla ei ja jollakin tilalla eläimiä oli vain kesäisin. Eläimet olivatkin se mielipiteen jakava osa omavaraisuudessa. Joidenkin mielestä ne ehdottomasti kuuluivat tähän elämäntapaan, toisten mielestä ne eivät olleet välttämättömiä. Heillä, joilla kotieläimiä oli, oli lampaita ja kanoja ja parilla tilalla lisäksi vuohia. Puolella haastatelluista oli lisäksi mehiläisiä. Kananmunat, hunaja, villa ja maito oli näin ”turvattu”. Kun maitotuotteista puhuttiin, puhe kääntyi kaikissa tapauksissa vuohiin, lehmää ei mainittu kertaakaan. Ehkä lehmän hyötysuhde vuoheen nähden koettiin heikommaksi ja lehmä myös työläämmäksi hoitaa?

Eräs haastateltavista kertoo, että aiemmin oletti eläinten kuuluvan luontaistalouteen. Hän tuli kuitenkin siihen tulokseen, että ruuan hankinnasta puhuttaessa on isompi työ hoitaa eläimiä kuin laittaa sama työpanos kasvimaan hoitoon – kasvimaasta saa samalla työpanoksella enemmän ruokaa.

Eläintenpito nähtiin myös sitovana asiana sekä yhtenä stressitekijänä. Kuitenkin ne, kellä eläimiä oli, kokivat ne myös ilonlähteenä.

5.4.4 Energia

Taloudet lämpenivät pääasiassa puilla. Kaikissa talouksissa oli mahdollisuus sähkön käyttöön, mutta sen käyttöaste vaihteli talouksittain. Joku talous ei eronnut esimerkiksi sähkölaitteiden määrässä juurikaan tavanomaisesta taloudesta, kun taas monessa taloudessa sähkölaitteiden määrä oli hyvin vähäinen: esimerkiksi jääkaapin tehtävää saattoi toimittaa kellari ja ruoka tehtiin ainoastaan puuhellalla tai leivinuunissa. Yhteinen piirre kuitenkin oli, että energian käyttö oli minimoitua tai ainakin harkittua. Toisaalta tietyissä asioissa arjen helpottaminen nähtiin tärkeäksi.

Nyt muutama vuosi sitten meille tuli sähköt ja sitä myötä myös juokseva vesi. Kyllähän se arkea helpottaa. Kun näkö vanhemmiten huononi, niin huomasimme, ettemme enää näe lukea aurinkosähkön varassa. Noissa asioissa ei ollut kyse pelkästään mukavuudesta, vaan

tarpeesta. Joskus sitä on ajatellut, että onhan ne mummot silloin aikanaan eläneet niissä sähköttömissä mökeissä, mutta ne asiat joiden kautta kokee mielekkyyttä, ne ovat syntyneet tässä ajassa.

Vain parissa taloudessa hyödynnettiin, oltiin aiemmin hyödynnetty tai harkittiin aurinko- tai tuulienergiaa. Eräs haastateltava kertoo näin:

Aurinkopaneelien käyttö on nykyisin kyllä tosi vähäistä, mikä on kyllä aika paljon yhteiskunnan vika, sillä tämä syöttötariffi meni aivan väärin mielestäni. Varmaan muuten meillä hyödynnettäisiin yhä aktiivisesti aurinko- ja tuulienergiaa. Ei ollut mahdollista syöttää valtakunnan verkkoon, se että pitää itse myös varastoida on aivan järjetöntä, sillä akut eivät ole kehittyneet samaa tahtia.

Aurinkokennojen ja muun korkeamman teknologian käyttöä ei pidetty kuitenkaan vain hyvänä asiana: vaikka niiden tuottama energia olisikin ympäristöystävällistä, niin kyseisten laitteiden valmistukseen on tuhlatu paljon energiaa.

Useimmissa talouksissa oli auto. Toiset kokivat sen välttämättömäksi, toiset eivät sanoneet sen olevan välttämätön, vaan helpottavan elämää. Useat totesivat, etteivät pidä sen enempää autosta kuin autoilustakaan, mutta se nähtiin kuitenkin suhteellisen vaivattomana tapana liikkua paikasta toiseen.

Omaa autoa on pakko käyttää, kun mitään muuta ei ole. Sitä käytetään noin kerran viikossa, kun keskustaan viedään kananmunia ja omat asiat hoidetaan samalla.

Auto ei olisi välttämättömyys täällä maallakaan, mutta mukavuudenhalu ja sosiaaliset kontaktit sitä oikeastaan edellyttää ja niitä arvostaa niin paljon. Auton avulla ne mahdollistuu huomattavasti paremmin ja helpommin.

Autopakko maaseudulla on tietynlainen harha. Vaikka heillä [maaseudun ihmisillä] on monia autottomia esimerkkejä aivan heidän ne nänsä edessä, he eivät usko siihen. He sanovat auton olevan pakollinen, koska se on heille itselleen tärkeä.

5.5 Luopuminen

Kun omavaraiseen elämäntapaan ryhtyy tai lähtee kulkemaan siihen suuntaan, mistä kaikesta joutuu luopumaan? Vai voiko sitä edes kutsua ”joutumiseksi”, eikö se ole vapaaehtoista? Haastateltavat sanoivatkin asian olevan juuri näin – monesta asiasta on luovuttu, muttei negatiivisessa merkityksessä. Niihin ei liity ikävöimistä.

Jokaiselle se luopumisen määrä on eri: jos ihminen haluaa maalle, niin en usko että hän luopuu tai kokee sen huonona. --- Kun luopuu jostakin, saa jotakin tilalle: luopuuko sitten ylipäättään mistään?

Kaupungissa ja varsinaisessa työelämässä oli tosi kiireistä, mutta koen pikemminkin vapautuneeni siitä.

Tilalle on tullut tietynlainen vapaus: ehtii enemmän, enää ei tarvitse tehdä yötä päivää.

Kyllähän tämä oli aikoinaan selkeä valinta. Ja tietyllä tapaahan se on luopumista – siitä entisestä elämästä. Olisin voinut tehdä uraa ja rahaa.

Oli hauskaa huomata eräs mielenkiintoinen, yhteinen piirre kahdessa toisilleen tuntemattomassa haastateltavassa: he kokivat itsensä ”tutkijoiksi” – luonnon, ilmiöiden, elämän. Toinen heistä on ollut myös tutkimusavustajana eräälle yliopistolle tutkimuksessa, joka liittyi hirvikärpäsien toukkiin ja kaaliperhosiin.

Tunnen itseni miltei tutkijaksi. Tässä yhdistyy tietynlainen sekoitus metsästäjää ja marjastajaa. Löytämisen riemu, jännitys. Elämäni mukavin työ!

Minulle on ollut tärkeää huomata, että olen pystynyt ilman koulutusta olemaan ”tutkija”. Voin elää hyvää elämää ilman niitä asioita. On ollut pieniä hetkiä, jolloin olen kokenut tämän luopumisena: kun aikaisemmin esimerkiksi ajattelin, että minusta tulee fyysikko. Mietin myös, että olenko joutunut tähän, vai oliko tämä vapaa valinta. Ja olenko minä tässä nyt jonkinlaisessa sosiaalisessa umpikujassa, vai onko kyse inhosta yhteiskuntaa kohtaan vai rakkaudesta jostakin toisista kohtaan?

Nykyisin en enää kaipaa tutkimuslaitoksiin, sillä olen huomannut että voin täällä tehdä kiinnostavimpia tutkimuksia ilman ympäriltä tulevia vaatimuksia ja juuri niitä, joita kohtaan tunnen kiinnostusta.

Nyt koen olevani paljon enemmän tutkija kuin koskaan aikaisemmin.

Kaipaako elämäänsä sitten jotakin: ehkä uutta tai kenties aiemmasta elämäntavasta jotakin? Sosiaaliset kontaktit ja kulttuuritarjonta nousivat päällimmäisiksi asioiksi kaipauksen aiheista. Toisaalta hiukan harmiteltiin pitkiä välimatkoja, mutta toisaalta todettiin, ettei niitä tullut kaupungissa asuessakaan yhtään sen enempää hyödynnettyä. Ystävyys-suhteet ovat monesti myös syventyneet.

Aiemmin kaupungissa asuessaan ei osannut arvostaa kaikkia niitä kulttuuritapahtumia, joita kaupunki tarjoaa. Nyt niistä on tietoinen ihan toisella tavalla ja niitä tulee myös käytettyä, kun käydään vanhempien luona. Kulttuuriannoksen jälkeen palaa taas kotiin tyytyväisenä. Silti sitä ei arkena varsinaisesti kaipaa, vaan se hoidetaan keran pari vuodessa kaupungissa käydessä.

Koska Suomessa ihmiset elävät niin kaukana toisistaan, niin kaipaavat kyllä sosiaalisia kontakteja. Yhteys toisiin ihmisiin on hirveän tärkeää.

Spontaanisuus lähtemiseen ja yhdessä tekemiseen ei ole itsestään selvää. Oikeastaan lähtemistä pitää aina suunnitella.

Ystävyys-suhteet on tulleet täällä paljon tiiviimmiksi ja henkilökohtaisemmiksi, syvällisemmiksi. Osa ystävyys-suhteista on jäänyt myös pois: jos aiemmin ei ollut mitään muuta yhdistävää kaupungissa kuin elokuvissa ja kaljalla käynti, niin eihän se täällä pidä enää yhdessä. Ei se kannattele. Ne mitkä on kantaneet tänne saakka, niin ovat myös syventyneet.

5.6 Vuorovaikutus muun yhteiskunnan kanssa

5.6.1 Yhteiskunta

Kysymys vuorovaikutuksesta muun yhteiskunnan kanssa sai paljon puhetta aikaiseksi. Toisaalta se nähtiin hyvänä asiana, toisaalta siinä nähtiin myös paljon puutteita. Yhteiskunnan tarjoamista palveluista mainittiin yleensä ensimmäisenä

terveydenhuolto, mutta myös koulutus. Niitä arvostettiin ja pidettiin tärkeänä, mutta myös kritisoitiin.

Kyllä haluan sellaista yhteiskuntaa ylläpitää, jossa on lääkäri käytettävissä ja sellaiseen haluan verorahojani käyttää. Tai jotkut hyvät terapeutit. Mutta sekin on sellainen ristiriitainen juttu: kun yhteiskunta on kovin sairas, niin eikö sitä pitäisi yrittää tervehdyttää sen sijaan että rakennetaan valtavaa sairaanhoitosysteemiä?

Ja Suomen kirjastolaitos. Sitä pitää kyllä tuulettaa. Se on kaiken sivistyksen kehto!

Koulutusta tarvitaan tiettyyn rajaan saakka. Mutta on paljon turhaa kouluttautumista, on paljon täysin turhia aloja. Aloja, jotka ovat vain tyhjän rahan ympärille luotuja kuplia.

Palvelujen karkaaminen maaseudulta nähtiin pääasiassa huonona asiana, mutta oli siinä jotain hyvääkin.

Tietyllä tavalla jotkut palvelut ovat myös parantuneet: kun kauppa lopetti kuuden kilometrin päässä, niin nykyisin kauppa-auto tulee tuohon kilometrin päähän. Tai kun posti lopetti, niin se siirtyi kauppaan ja aukioloajat piteni kaksinkertaisesti. Tai kun pankki lopetti, niin nykyisin kauempana sijaitsevaan pankkiin on kuljetus kerran viikossa. Kyllähän suomalainen yhteiskunta aika hyvin huolehtii. Samoin terveyspalvelut joita minäkin olen saanut, niin ovathan ne olleet tosi korkeatasoisia.

Muu yhteiskunta nähtiin kuitenkin osana elämää, eikä siitä välttämättä edes haluttu irrottautua. Tai ei päästy kokonaan irti, huolimatta siitä, haluttiinko sitä vai ei. Aikamoisen ryöpytyksen nyky-yhteiskunta ja sen suunta kuitenkin saivat. Eräskin haastateltava toteaa, että häneltä ”katkesi kyky samaistua valtiollisen yhteiskunnan päämääriin”.

Yhteiskunnan taholta tulee sitä enemmän pakotteita, mitä enemmän ihminen on myötäkulkija.

Vaan entä silloin, jos yhteiskunta huomaisi kaikkien haluavan pois oravanpyörästä, mitä silloin tapahtuisi? Näen siinä pelottavia skenaarioita jo siitä syystä, että luomamme rakenne on niin valtava, että väistämättä muutos tulee olemaan rankka ja kaaos, jos kaikki halusivat yhtä aikaa muutosta. Tosin siitä ei liene pelkoa, jolloin muutoksia voidaankin tehdä asteittain. Ja taas toisaalta, muutoksien olisi ta-

pahduttava välittömästi, mitä tulee luonnon kestävyteen selvittää tämä ihmiskysymys.

Kun yhteiskunta tarjoaa rahaa, niin onhan siinä paljon hyvää ja se antaa ihmisille mahdollisuuksia. Mutta siitä on tullut niin voimakas isäntä, että se vaikuttaa pään sisällä niin että se kuvio muuttuu sellaiseksi orjuudeksi. Vaikkei moni sitä tiedostakaan, niin kyllä siihen vaan helposti ajautuu.

Kun täällä on ollut, niin vaikka nauttii vapaudestaan, niin en silti halua sulkea yhteiskuntaa tai rahataloutta tai mitään pois. Mutta en haluaisi siihen orjuuteen alkaa.

Se että viljelee itse, vapauttaa siitä että et tarvitse niin paljon yhteiskunnalta. Nimenomaan just se tasapainottaa ihmisen ja yhteiskunnan suhdetta, isäntä ja orja -kuviota.

Tämä yhteiskunta ei ole kestäväällä pohjalla. Jonkinlainen romahdus tulee jossakin vaiheessa, sillä jokainen korkeakulttuuri on hajonnut. Valtiovalta voi pitää kuria viimeiseen saakka, sitten se hajoaa rytkäällä, jonka jälkeen se jättää sekasorron, joka voi äityä hyvin veriseksi. Tai jos ihminen olisi fiksumpi, mitä se yleensä ei ole, se alkaisi siirtää tai antaa valtaa pois pikkuhiljaa. Sitten kun ollaan siinä tilanteessa, että resursseja on liian vähän esimerkiksi pitämään yllä sosiaalipalveluja, niin olisi rinnalla vaihtoehtoja, jotka pystyisivät kannattelemaan sitä kuviota.

Haastateltavat eivät nähneet itseään kuitenkaan täysin ulkopuolisina, mutta muutosta haluttiin.

Koen, etten taistele mitään mahdotonta vastaan, vaan sen puolesta, että nyt rakennetaan rauhassa tällaista systeemiä – koska eihän tällainen hullunmylly voi jatkua!

Yhteiskunta on joka puolella, ei siitä irti pääse: kun on tiet ja lapset käy koulua.

Arvostan kuitenkin suomalaista yhteiskuntaa, sitä hyvää mitä siinä on. En halua elää yhteiskunnan ulkopuolella, mutta haluan muuttaa sitä, koska se on niin epäluonnonmukainen ja ihmiset ovat niin ajattelottomia.

Suurin osa haastatelluista tunsu, että heidän pitää puolustella valintojaan. Kritiikkiä he ovat kohdanneet myös siinä, että kun omavaraisuutta tavoitellaan, pitäisi hylätä kokonaan muu yhteiskunta – mukaan lukien myös edut. Hyviä asioita ei

saisi tavoitella, vaan hyväksyä ehdoita myös yhteiskunnan epäkohdat. Haastateltavat muistuttivat, että tarvitaan eräänlainen siirtymäaika, jos halutaan tavoitella jotakin kestävämpää.

Voidakseen rakentaa vaihtoehtoja, tarvitaan siirtymäaika. Asioita pitää opiskella, mutta sen opiskelunkin aikana sinun pitää syödä. Hypääminen kaupunkikulttuurista yhtäkkiä maaseudulle ei onnistu. Vaatimus siitä, että olet joko ulkopuolella tai täysin mukana, on vain henkinen pakotuskeino. Yritys ajaa nurkkaan, vailla järkiperusteita.

Osittain se liittyy ehkä siihen, että tällainen elämäntapa koetaan uhaksi: mikä valtava määrä ajatuksen vapautta! Sehän on vaarallista! Että ihmiset rupeaisivat ajattelemaan itse ja ottamaan vastuuta itsestään. Että ihmiset tulevat riippumattomiksi esimerkiksi sähköstä tai yleisestä vedenjakelusta. Ehkä se on pelkoreaktio siihen.

Varsinaiset pakotteet ovat sosiaalisella tasolla. Tavalliset ihmiset moralisoivat siitä, ettei maksa veroja, mutta teitä kyllä käytetään. Vaatimus siitä, että olet joko täysin yhteiskunnan ulkopuolella, et voi hakeutua terveyskeskukseen vaikka olisi millainen hätä, tai jos sinä hakeudut sinne, silloin olet täysin velvollinen osallistumaan. Sillä määritellään ihmisarvoa. Ei oteta huomioon sitä, minkälaisia oheishyötyjä ihmisestä on, vaikkei hän sitä kekoa kartutakaan rahalla. Toiset tulevat tällaisista väitteistä vihaisiksi ja polttavat helposti välit muihin ihmisiin, mutta olen itse tietoisesti yrittänyt sitä välttää ja aika hyvin siinä onnistunut. Olen päättänyt myös sen, että kaikki mitä teen, teen hyvin avoimesti ja julkisesti. Koska jos eristäydyt, ihmiset rupeavat kuvittelemaan ja vetämään johtopäätöksiä siitä mitä sinä teet. Pitää olla mahdollisimman läpinäkyvä siitä mitä teet. Ratkaisevaa on myös se, että käyt kyläilemässä ja ole kontaktissa muihin ihmisiin. Henkilökohtainen kontakti muihin pitää säilyttää, jolloin ihmisille ei tule tunnetta että olet lusmuilija, piittaamaton.

On surullinen ajatus, että yhteiskunnallinen hyväksyntä tulee sen mukaan, paljonko sinä tuotat työpaikkoja muille tai paljonko sinä edistät kasvua. Ne ovat omituisia mittareita. Niissä on joku epäinhimillisuus ja se palvelee vaan sitä kultavasikkaa.

Eräs haastateltava toteaa napakasti:

En siltikään ole syrjäytynyt! Vaikka joidenkin mielestä ehkä haaskaan henkisiä kykyjäni.

Yhteisöllisyyttä puolestaan kaivattiin. Sosiaalisia kontakteja pidettiin kannattelevana voimana ja niitä vahvistettiin mm. järjestämällä talkoita, sadonkorjuujuhlia tai luontoretkeä. Samanhenkisten ihmisten tuki koettiin tärkeäksi.

Toimiminen yhteisössä on kyllä sisäänrakennettua, se antaa mielekkyyttä. Ainakin nyt täällä ollessa. Aiemmin työelämässä ollessa en halunnut enää vapaa-ajalla olla ihmisten kanssa tekemisissä. Nyt se on saanut uuden merkityksen ja kasvattanut merkityksellisyyttään.

5.6.2 Lähipiiri

Tiedustellessani, milloin haastateltavat turvautuvat lähipiiriin apuun, sain vastaukseksi monta samankaltaista toteamusta: ”no tietysti siihen mihin ihmiset yleensäkin ystäviään tarvitsevat!” Lähipiiri oli korvaamaton apu milloin lastenhoidossa, milloin eläinten hoidossa ja tietysti talkooapuna. Mutta kaikkein vahvimmin ystävät koettiin henkisenä tukena ja painotettiin sitä, että ystäviä ei käytetä pelkkänä ilmaisena työvoimana.

Ystäviä tarvitaan ensisijaisesti ystävinä, mutta konkreettista apuakin saadaan.

Fyysisesti terveys on tärkeää, mutta siihenkin on yhteisöllisyyden tuki olemassa. Kannatan ihmisten hakeutumista sosiaalisiin kontakteihin ja luoda keskenään omat yksikkönsä. Joku viljelee, joku tekee jotain muuta.

5.7 Edut ja mahdollisuudet

Hyviä puolia omavaraisessa elämäntavassa mainittiin paljon. Ne linkittyivät hyvin pitkälti myös siihen, mitkä olivat motiivit ryhtyä omavaraisuuteen. Sellaisia olivat muun muassa vapaus ja riippumattomuus. Se, että saa tehdä asioita omaan tahtiinsa. Psykkisen kuormittavuuden ei katsottu olevan omavaraisessa elämäntavassa niin mittavaa kuin palkkatyössä. Hiljaisuus ja elämän hitaus koettiin merkittäväksi voimavaraksi ja eduksi.

Omavaraisuudessa ainakin itselleni hirveän tärkeää on just se omavaraisuus – että on riippumaton. En tiedä, olenko kauhean pessimisti, mutta jotenkin tuntuu että tämä maailman tilanne on sellainen, että

on mukavaa ettei ole riippuvainen. En tietenkään usko, että maailmanloppu tulee justiinsa huomenna, tai että kaupassa oleva ruoka olisi jotenkin hirveän epäterveellistä tai myrkyllistä, tai että tämä meidän elämäntapa nyt pysäyttäisi kasvihuoneilmiön tai pelastaisi kaikelta muulta ympäristön tuhoamiselta, mutta on tärkeää olla mahdollisimman omavarainen.

On mahdollisuus olla paljon kotona ja valita työajat. Ei väsy, eikä ole henkisesti niin raskasta kuin palkkatyö. Rento ote elämään, elämä ei ole toisten sanelemaa.

Tässä ei toteudu joko-tai -asetelma: että jos elät näin, et voi olla taiteilija, muusikko, tutkija. Alkuvaiheessa sitä ajatteli niin, pelotekeinojen kautta.

Se mikä tässä elämäntavassa on tärkeää, on mielenrauha. Että ei ole stressiä.

Mieliala on ainakin hyvä, psyykkinen terveys tuntuu täällä säilyvän. Ehkä se johtuu siitä, että on koko ajan jotakin mielekästä tekemistä. Tai siis sellaisia arkisia, jokapäiväisiä asioita, jotka vaan pitää hoitaa että täällä pärjää. Niin kuin nyt joku puiden kanto ja lämmitys tai ruuan kasvatusta ja teko.

Työn muoto on minusta laadukkaampaa. Onhan se tietysti fyysistä, mutta ei tarvitse joka aamu kirotta sitä että pitää ruveta töihin.

Työn ja tekemisen mielekkyys sekä merkityksellisyys ovat paitsi hyviä puolia, myös tähän elämäntapaan ajaneita kimmokkeita. Työn fyysisyyttä pidettiin hyvänä asiana. Merkityksellisyyttä koettiin jo siitäkin syystä, että tällaisesta elämäntavasta voi olla hyötyä myös muille. Ajatus siitä, että ”saa olla osa tätä ketjua”.

Itse koen tärkeäksi, että jaan nämä mielekkäiksi kokemani asiat myös muille, että jokin asia tuntuu merkitykselliseltä. Oma mielekkyys siihen asiaan ei pelkästään riitä. Ei voi vaan ajatella, että tässä nyt vaan viljellään omat ruuat ja lämmitellään ja ollaan tyytyväisiä. Merkityksellisyys on iso kysymys. Mistä kukin sen sitten löytääkään.

On kyllä totta, että tämä on jatkuva prosessi. Kun väsyin työelämässä, se pakotti hidastamaan ja huomasin miten hyvää tekee elää lähempänä luontoa, eläinten kanssa, hitaammin ja käytännöllisten arkipäivätöiden äärellä. Sen myötä on ruvennut näkemään sen asian paikan kokonaisvaltaisessa ajattelussa. Että sillä on myös muita merkityksiä, ei pelkästään minun hyvinvoinnilleni.

Konkreettisiakin etuja oli – kuten alusta asti itse tehty ruoka ja muut hyödykkeet. Ruuan sanottiin maistuvan paremmalta ja olevan terveellisempää. Vuohenmaidosta saatettiin tehdä voin, juuston ja jogurtin lisäksi vaikkapa saippuaa. Niistä oltiin myös ylpeitä.

Ei pelkästään se ylpeys siitä itse tehdystä ruuasta, vaan myös ylpeys niistä raaka-aineista, joista se ruoka on tehty.

Omavaraisuuden vaikutusta omaan talouteen pidettiin positiivisena.

Tämä vapauttaa taloudellisesti: tietää että on ruokaa, vaikkei olisi-kaan rahaa.

Rupesi tuntumaan silloin, että rahaa kuluu hirveästi, jotta voi käydä töissä.

Koska eläke on pieni, niin tämä omavaraisuus ruuassa ja lämmössä on merkittävä osa taloutta.

Tietynlainen ”alkeellisuuskin” nähtiin pikemminkin etuna, ei haittana: kun on kantovedellä, ei tarvitse maksaa jätevesimaksuja, putket eivät jäädy, eikä talonvahtia talvella tarvita, vaikka lähdetäisiinkin pidemmäksi aikaa pois kotoa. Tämä koettiin hyödyksi myös ravinnekierron kannalta: vesi ja ravinteet menevät hyötykäyttöön, eikä niitä vain huuhdota jonnekin.

Emme ajattele asioita niin, että mitä meillä ei ole, vaan sitä, että miten paljon järkeviä asioita ja järjestelmiä meillä on.

Mahdollisuutena nähtiin myös vaihtokauppa, jota monen mielestä pitäisi vielä kehittää. Sen miellettiin olevan vielä ”lapsenkengissä”.

5.8 Ongelmat ja uhat

Millaisia ongelmia omavaraistaloudessa elämisessä sitten on? Kysyessäni mahdollisista negatiivisista asioista puhe kääntyi monta kertaa uudestaan vain hyviin asioihin. Huonoja puolia joutui miltei tivaamaan. Niitä olivat vanhenemi-

nen ja fyysisen kunnon rapistuminen, huoli omasta jaksamisesta. Joskus taas mielekkyyden ja merkityksellisyyden löytäminen omasta tekemisestä ja motiiveista koettiin hankalana. Työn sitovuus ja toisinaan myös sen raskaus pystyttiin näkemään toisaalta myös haittana.

Harrastuksena, ohimennen tätä ei voi tehdä. En ehtisi.

Niitä mitä elämässä yleensäkin: aina ei ole täydessä vedossa.

Vuodenaikojen mukaan eläminen ja rytmittäminen on ollut minulle, entiselle kaupunkilaiselle, vaikeaa.

Jos on liikaa työtä ja huoli taloudesta, niin se on paha yhdistelmä. Ja jos eläimet vielä sairastaa.

Useat mainitsivat myös sään olevan sellainen asia, joka voi tuoda töihin omat vaihtelevuutensa ja huonot puolensa. Erään haastateltavan mukaan ”alistuminen siihen, että on niin paljon itsestä riippumattomien asioiden armoilla”. Epävarmuutta voi tuntea myös omista tekemisistään, koska tällaisesta elämäntavasta ei valmiita malleja ole, vaan ratkaisut pitää keksiä itse. Jotkut näkivät saman asian hyvänä puolena.

Sekin on luettavissa positiiviseksi puoleksi, että negatiivisetkin asiat opettaa.

Epäonnistumisesta saa paljon sivutietoa, mikä on niin arvokasta, että sanoisin epäonnistumisen olevan arvokkaampaa kuin onnistumisen. Siitä oppii paljon enemmän! Meidän koulusysteemimme on taas aivan päinvastainen, siinä pitää vain selviytyä mahdollisimman nopeasti A:sta B:hen, tuloksellisuuteen, ja silloin se jättää sivutiedon pois. Mutta spesifisissä kuvioissa sillä ei ole merkitystään. Siksi on hyvä päästä irtaantumaan tavanomaisista ajatuskuvioista, joita meille toimitetaan aivan yhtenä.

Varsinaisia tulevaisuuden uhkakuvia tai huolestuttavia kehitysnäkymiä omavaraisuudelle nähtiin enemmän kuin varsinaisia konkreettisia nykyhetken ongelmia. Ruokakriisit ja se, että ihmisillä ei ole enää mahdollisuutta perustarpeiden (kuten ruoka ja puhdas vesi) tyydyttämiseen. Myös luonnonolojen heikentyminen, kuten ilmaston lämpeneminen ja sen myötä mahdollisten tuholaisien ja kasvitautien lisääntyminen, koettiin uhaksi omavaraiselle elämäntavalle, jossa

viljely, sienestys, kalastus ja marjastus ovat niin tärkeitä. Toisaalta koettiin, että tällaiset maailmanlaajuiset uhat voivat myös lisätä ihmisten kiinnostusta omavaraisuuteen.

Pelkään että monikansalliset yhtiöt tulee ja vie meidän kaivosta veden. No, ei ehkä vielä, mutta tulevaisuuden uhkakuva se voisi olla. Ja silloin kun ihmisten elinmahdollisuuksia uhataan, niin voi syntyä väkivaltaisiakin yhteenottoja. Se on pelottava ajatus.

Huoli yhteiskunnasta. Systeemi on huono, pelataan psyykkisillä voimilla.

Kun ihmiset rupeaa tappelemaan resursseista, se on sotien alku. Vaikkakin se on peiteltyä. Keskitytään tässä vaiheessa kriisinhallintaan, sillä tuntuu että peli on jo menetetty. On tärkeää että on enemmän ihmisiä jotka osaavat viljellä, ettei tule tilannetta että ruuan takia tarvitsee heittäytyä väkivaltaiseksi tai tappaa. Monipuolistetaan osaamista.

Uhaksi koettiin myös yhteiskunnan taholta liiallinen valvominen esimerkiksi siitä miten voi elää. Verotus. Byrokratia. Elintarvikelainsäädäntö.

Naapuriavun verotus: että mitään pienimuotoista ei voi tehdä. Ei kuitenkaan pelkästään verottaja, mutta myös elintarvikeviranomaiset. Yritäpä purkittaa purkillinen mansikkahilloa ja myydä torilla. Ei onnistu.

Kohta käy niin, että maalla ei uskalleta mennä naapurin kyydissä kauppaan, koska pelätään että jos siitä annetaan vaikka kahvipaketti kiitokseksi, niin se on laitonta taksitoimintaa.

Tuntuu että tavallinen maalaisjärki on kauhean rikollista.

Byrokratia ja valtion toimesta tehty valvonta ajavat maaseudun ihmisiä umpikujaan, että sitten ei vaan huvita enää, ne väsyvät. Isoissa volyymeissahan se ei oikeastaan edes tunnu, sillä voit ulkoistaa kaiken paperityön tai vaikka palkata juristin itsellesi, mutta pienviljelijälle se on iso juttu.

Terveysten heikentyminen koettiin uhaksi omalle elämäntavalle: koska omavaraisuus nimenomaan rakentuu sille omalle työlle, niin mitä sitten kun ei enää jaksa?

Kun palvelut karkaa, niin entistä todennäköisempää on se, että kovin vanhana ja huonokuntoisena täällä ei enää pärjää.

Yksi harmittavista asioista, joihin useimmat haastateltavat olivat törmänneet, oli sosiaalinen paine ja muiden ihmisten asenne omavaraisuutta tavoittelevaan elämäntapaan. Erään haastatellun mukaan maaseudulla ”sosiaalisen paikan lunastaminen” tapahtuu työn kautta. Suurimmaksi osaksi haastateltavat vakuutivat naapureiden ja muun yhteisön ottaneen heidät hyvin vastaan, vaikka ihmisille pitikin antaa aikaa sopeutua.

Tätä ei voinut alkaa tekemään kukka tukassa. Pikkuhiljaa tulin taas enemmän siksi, jollainen olin.

Sosiaalinen paine, kuinka pystyy arvostamaan sitä omaa elämäntapaansa: olet yhteiskunnan elätti. Sen asenteen kestäminen. Sosiaalinen jaksaminen. Monet kokevat maaseudun yhteisön raskaaksi, jos on maallemuuttaja. Varsinkin jos tekee jotakin vaihtoehtoista. Me emme ole sellaista kokeneet. Tai mitä ihmiset puhuvat keskenään, niin sitähan me ei tiedetä. Mutta kukaan ei ole koskaan päin naamaa tullut sanomaan tai ihmettelemään.

On tätä kyseenalaistettukin: tällaisesta elämäntavasta puhutaan laiskotteluna, oleskeluna. Tällaista ehkä toisaalta ihaillaan, mutta samalla myös paheksutaan: eihän näin voi elää, te ette tienaa tarpeeksi verorahoja yhteiskunnalle, hyvinvointivaltio rapautuu teidän takianne. On se kieltämättä loukkaavaa, kun sydän verellä olen tätä rakentanut ja sitten joku kyseenalaistaa pyrkimykseni elää mahdollisimman luonnonmukaisesti ja siten, että haitta tuleville sukupolville olisi mahdollisimman pieni. Ja siitä meitä syyllistetään! Emme mekään syyllistä muita heidän valinnoistaan.

5.9 Puhetta rahasta

Rahaan suhtauduttiin monella tavalla, osin ristiriitaisesti. Toisaalta hyväksyttiin ja ymmärrettiin se vaihdannan välineenä, toisaalta ei hyväksytty sitä siksi, että se synnyttää niin paljon eriarvoisuutta.

Raha on vieraannuttanut meidät ihmiset todellisuudesta. Rahasta on tullut vallan väline.

Raha keksittiin ensin helpottamaan juuri vaihdantaa. Aikojen saatossa rahasta on kuitenkin tullut itseisarvo. Ikään kuin olisimme täällä elämässä luodaksemme lisää rahaa, sehän on täysin absurdia! Miksi olemme täällä, on iso kysymys sinällään, mutta sen tietää varmasti jokainen, ettemme ole syntyneet tänne luodaksemme rahaa. Ja lisäksi kun sitä luodaan nykyisin tyhjästä!

Aiemmin olin sitä mieltä, että huonosti palkatuille aloille lisää liksaa ja etuja, mutta nyt olen sitä mieltä, että kaikki palkat vaan alas. Ja tasa-eläke. Etuuksista pitäisi luopua ja ruveta jakamaan tätä hyvinvointia.

Suhteeni rahaan on tosi kielteinen, sillä raha luo vertailtavuutta, joka on erittäin yksipuolista. Raha saa tuijottamaan yksittäisiin asioihin ja silloin katoaa helposti kaikki muu. Raha on psykologisesti voimakas, ehdollistava.

Minä en pidä rahasta, haluaisin päästä siitä kokonaan irti. Mutta toisaalta on ihanaa kun sitä on: se luo tietynlaista vapautta. Ja jos sitä ei ole, se on hirveän ahdistavaa. Mutta koko raha on ahdistava.

Minä taas en koe rahaa ahdistavana, mutta sitä pitäisi olla vain sen verran että saa laskut maksettua ja sen verran, että mitä itse kokee subjektiivisesti tarvitsevana, että sen voi saada.

Korkealla palkalla ei oikeasti tee mitään: ihminen ei voi määräänsä enempiä esimerkiksi syödä. Isoilla palkoilla ostellaan autoja ja sijoitellaan sinne tänne ja sitten kilpaillaan kellä on eniten rahaa. Raha on sillä tavalla muuttunut vaaralliseksi välineeksi.

Jos kaikki muutetaan rahaksi, niin se on hirveän ikävää.

Joskus on kiva katsoa vanhoja tiliotteita ja veroilmoituksia, että mihin sen kaiken rahan sai oikein hupeloitua.

Verotus, sen kiristäminen ja toisaalta taas verotulojen kohdentaminen synnytti kiivasta puhetta. Ymmärrettiin se kaikki hyvä, mitä sillä saatiin aikaiseksi, mutta kaikkia tarkoituksia ei voitu allekirjoittaa. Kritisoitiin myös tavallisen, pienituloisen ihmisen elämän tarkkailua mikroskoopin lailla.

Kaikesta ostamisesta, myymisestä ja vaihtamisesta on tehty kauhean hankalaa. Se loisi yhteiskunnasta paljon dynaamisemman, jos esimerkiksi kaikki alle 500 euron tapahtumat olisi verottomia. Se, että tehdään harmaasta taloudesta tässä mittakaavassa tällainen haloo, niin kyllä se minusta sohaisee maaseudun perinteistä vaihtokauppaa,

kun muutama munakilo kriminalisoidaan. Mikä on kyllä tosi huono juttu.

Voisiko rahalle olla sitten vaihtoehtoa? Suurin osa haastateltavista mainitsee vaihtotalouden, muodossa tai toisessa. Vaihtokauppaa ja sen eri muotoja pitäisi monen mielestä kehittää. Nähtiin myös, että vaihtokauppa ei ole pelkästään aineellista, vaan myös henkistä: tieto-aidollista sekä esimerkiksi elämyksiä.

Kannatan lämpimästi vaihdantataloutta, sekä maailmaa jossa ei ole itse keksittyjä tarpeita, vaan vain perustarpeiden huolehtiminen.

Onhan se todella varteenotettava ajatus, että jos vaikka käy poimimassa naapurista marjoja, niin miksi pudottaisi postilaatikkoon muutamman euron, kun voisi yhtä hyvin pudottaa hauen tai kananmunarasian.

Toivottavasti vaihdantatalous voi joskus tulevaisuudessa korvata nykyisen rahatalouden.

Kyllä se varmaan jossain määrin on mahdollista, mutta en näe että se täysin voisi korvata rahatalouden.

Jotkut totesivat, että ystävien kesken saatettiin vaihtaa jotakin, mutta ne ovat puhtaasti lahjoja – ilman että kukaan huomaisi sitä edes vaihdannaksi kutsua. Vaihdannassa nähtiin kuitenkin ongelmia ja paljon kehitettävää.

Meillä käy paljon vieraita, niin he tuovat paljon kaikkea – ja me taas puolestamme viemme marjoja, kaaleja, juureksia. Vaihtokauppasysteemi on merkittävä omavaraistaloudessa: kahvit, pesupähkinät, juustot, viinit. Asiat joita emme täältä saa. Sosiaalisessa ympäristössä on ruvennut pikkuhiljaa muotoutumaan tällainen systeemi, joka tukee meidänlaistamme omavaraisuutta.

Hunajalla ei tietysti voi maksaa sähköä, valitettavasti.

Surettaa että ne ovat sitten juuri ne kaikkein vanhimmat, köyhimmat tai kouluttamattomimmat, jotka ovat niitä lainkuuliaisimpia ja jotka tarvitsisivat tällaista vaihtosysteemiä.

Täytyy tietysti muistaa, että jos minulta menee jalka poikki, voin mennä kirurgin luo. Ja sen kirurgin täytyy saada työstään korvaus, jolla se ostaa sitten sen ruuan, jota ei ehdi itse viljellä koska on kirurgi.

Mielestäni se toimii silloin, kun ihmiset elävät lähekkäin ja heillä on samansuuntaiset intressit. Verkostojen löytyminen on ehkä vaikeaa.

Vaihdantatalous ei mielestäni toimi silloin, kun ihmiset työskentelevät eri tasoilla. Koska tällöin herää kysymys, mitä vaihdetaan. Työaikaa, energiapanoksia? Vai vaihdetaanko tavanomaisten hintojen pohjalta? Se toimii vain silloin, kun ihmiset tekevät samoilla tuotantopanoksilla. Ystävien ja tuttavien kesken on tietynlaista vaihtoa, jos toisella on liikaa lanttuja ja toisella perunoita, mutta se on puhtaasti lahjojen vaihtoa. Se toimii.

Tietynlainen vaihtokauppa toimii ystävien kesken ilman, että kukaan sitä edes kutsuu vaihtokaupaksi. Aina jos siihen tulee raha mukaan, se on ongelmallista. Se on huomattu yhteiskunnan taholtakin ja ilmeisesti siihen tullaan puuttumaan. Että kaikki työt on jonkun arvoisia ja niistä pidetään kirjaa. Sovittu työ tai vaihtokauppa lasketaan veronalaiseksi, mutta täysin sattumanvaraista ei. Tässä pieni sisäinen anarkisti nostaa päätään: näin maaseutu toimii ja se naapuriapu luo yhteisöllisyyttä. Tää systeemi on niin sairas.

Minua kiinnosti myös tietää, kokivatko haastateltavat rahan riittävän nykyisessä elämäntilanteessa, kun palkkatyö oli epäsäännöllistä; ja millaisia tunteita rahan riittämättömyys tai pienituloisuus heissä herätti. Kaikki haastateltavat totesivat rahan riittävän, toiset ehkä vahvemmin kuin toiset. Talouden kanssa olivat kuitenkin kaikki joskus painiskelleet, jos eivät muuten niin ainakin henkisesti.

Raha tulee silloin kauhean tärkeäksi, kun se ei riitä.

Siitä tulee jonkinlainen mielekkyys, kun rahaa on vähän. Siitä tulee jollain tavalla merkityksellistä, että kuinka vähän käyttää.

Kaksi ihmistä tässä nyt elää puolella huonolla palkalla, mutta se ei ole mikään ongelma.

On hienoa huomata, kuinka oma ruoka riittää. On ihana ongelma, kun huomaa että kaupasta ei keksi juuri mitään ostettavaa.

Eräs haastateltava kertoo, että tulot ovat pienet, mutta omavaraisuus tuo tunteen pärjäämisestä.

Viime vuonna esimerkiksi koko vuoden tulot olivat 1 200 euroa. En halunnut silti ottaa mitään tukia vastaan. Sen kanssa olen joutunut

käymään itseni kanssa vähän kamppailua, että mikä on sellaista ideaalia ja missä kohtaa pitäisi vaan ottaa itseään niskasta kiinni. Tasapainoiluahan tämä on, mutta uskon että suunta on oikea. Haen myös tietynlaista riippumattomuutta rahasta. Mahdollisimman vähällä rahalla haluan tulla toimeen. Monelle se on pelon paikka, että mitä sitten kun ne rahat loppuu. Suosittelen kyllä jokaiselle kokeilemaan, että mitä sitten kun ne oikeasti loppuu. Se tekee tosi hyvää, kun tajuaa että ei se elämä siihen lopu. Omavaraisuus on jo ajatuksen tasolla sellainen turva ja se luo turvallisuuden tunnetta, kun tietää että vaikka rahat on loppu, niin ruokaa on ja puuta millä lämmittää.

5.10 Omavaraisen elämäntavan tulevaisuus

Lopuksi tiedustelin, millaisena omavaraistaloudessa elävät näkevät tulevaisuuden paitsi omalla kohdallaan, myös yleisellä tasolla. Näyttääkö tulevaisuus synkältä vai valoisalta? Mihin suuntaan kehityksessä mennään? Mitä parannettavaa olisi – tai kenties mahdollisuuksia?

Kehitettävää on, ei tämä mikään pysähtyneisyyden tila ole.

5.10.1 Vanheneminen

Suurin osa haastateltavista suhtautui omaan tulevaisuuteensa luottavaisesti. Silti vanheneminen ja sen mukanaan tuoma fyysisen kunnon rapistuminen mietitytti: miten tällaisessa elämäntavassa pärjää vanhana? Ja mitä sitten tapahtuu, kun ei enää pärjääkään? Toisia pelottaa terveyden yhtäkkinen heikkeneminen – ettei pystykään hankkimaan ruokaa itselle ja eläimille.

Aiemmin nuorempana ei haitannut, vaikka sisällä talossa oli kylmä tai joutui kantamaan vettä sisälle ja ulos. Mikä nuorempana ei ollut ongelma, niin vanhemmiten niissä se tietynlainen ärsytyskynnys on kasvanut.

Monet ovat kehitelleet jonkinlaisia ”varasuunnitelmia” vanhuuden varalle. Yhteisöllisyys ja turvautuminen muihin nousevat vahvasti esille. Yleisesti ottaen vanhuus nähtiin turvattuna, eikä vähiten omavaraisuuden myötä. Eräs haastateltava jopa toteaa, että hän olisi huolissaan pikemminkin silloin, jos vanhuus olisi pelkän eläkkeen varassa.

Tämä [elämäntapa] ei lepää yhden asian varassa.

Emme kauheasti laske yhteiskunnan vanhuspalveluiden varaan, laskeamme ennemminkin ystäväpiirin vanhuspalveluiden varaan.

Vanhempana asun jossain yhteisössä, joko oman perheeni yhteydessä tai muussa yhteisössä. Varasuunnitelmasta sen verran, etten suhtaudu itseeni kovin vakavasti lopulta. Koen että olen luonnon kiertokulussa vain yksi äärettömän pieni osanen, merkittävä kylläkin siinä osassa, mutten halua nähdä itseäni tai ihmistä ylipäättään muuta luontoa ylempänä.

Tämä tila palvelee minua sitten. Toivon että tämä yhteisö on kehittynyt siihen suuntaan, että täällä on silloin jotain nuorempia tekemässä ne varsinaiset peltohommat. Ja että työt olisi niin rutiineja ja muutenkin olisin saanut kehitettyä nämä systeemit niin valmiiksi. Vaikken mitään eläkettä saisikaan, niin kyllä ajattelen niin että tässä asuu vielä silloinkin paljon muita, joille on siirtynyt se varsinainen tekemisen vastuu. Itse teen sitten jotain sellaista, mihin pystyn.

Kaupungeissa vanhukset pistetään pois silmistä, niin tässä on itselläni tietynlainen haavekuva, että eri-ikäiset ihmiset on samassa piha-piirissä ja yhteisössä, jossa huolehditaan toisista. Vanhempien ihmisten läsnä ollessa tämä tuntuisi paljon täydemmältä, se oikeastaan kuuluisi tähän.

Luopuminen omasta elämäntavasta tai elämäntyöstä – tai ihan konkreettisesti omasta talosta ja tilasta on monelle kipeä ajatus, mutta sitäkin on mietitty. Ajatusta luopumisesta on opeteltu hyväksymään – ja toisaalta koetaan oman työn olleen tärkeää: missään nimessä ei koeta sen menneen hukkaan.

Sitä on tajunnut, että kuitenkin joudumme tästä luopumaan. Kaino haave olisi, että joku voisi jatkaa tätä meidän työtä. Vaikka tämä paikka häviäisikin, niin se työ mitä olemme tehneet, niin onhan se kantanut hedelmää. Se mitä olemme esimerkiksi maan hyväksi tehneet, niin onhan se samaa maata kaikkialla. Aate on ehkä levinnyt, sitä toivon.

Vanhemmiten myös on psyykkinen muutosprosessi käynnissä. Emme ole enää niin vahvasti omimassa tätä paikkaa itsellemme, vaan voimme jo ajatella että täällä asuisi joku muukin.

Pitää olla hyväksyvä asenne. Pitää kuitenkin olla kiitollinen kaikesta siitä, mitä tämä on ollut. Pitää hyväksyä se, että se aika mikä on ollut, on ollut, ja nyt on toinen vaihe. Pitää osata elää täysillä sitä aikaa, mikä on.

5.10.2 Hiljaiset signaalit

Millaisessa roolissa omavaraisuus on tulevaisuudessa? Onko tämä ohimenevä ilmiö, kasvava trendi vai tulevaisuuden elämäntapa – tai edes osa sitä? Vaikka kuva ihmisestä ja maailmantilasta saattoi olla synkkä, yleisesti ottaen tulevaisuus nähtiin positiivisena. Moni halusi uskoa, että ihminen tästä vielä viisastuu. Muutos nykyisestä nähtiin kuitenkin välttämättömänä. Muutamat olivat sitä mieltä, että jonkinlaisen romahduksen tämä yhteiskunta vaatii, ennen kuin herätään.

Mielestäni nyt on ollut havaittavissa heikkoja signaaleja siitä, että ihmiset ovat alkaneet ottaa elämää omiin käsiinsä – mikä on tosi järkevää, kun katsoo miten maailma on järjetön.

Ympäristö ja ilmasto eivät kestä tätä ikuista kasvua, ja sitä ihmettelen, että tämä globaali luontoajattelu ei ole mukana siinä politiikan maailmassa eikä näy päätöksissä.

Tällainen taloudellinen tilanne varmasti edesauttaa tällaiseen omavaraiseen elämäntapaan ryhtymistä ja ajaa ihmisiä keksimään uusia ratkaisuja elämässään.

Ei tämä ole taaksepäin menemistä. Emme me halua takaisin vanhaan. Tämä on uudenlainen eteenpäin meno, vaikka me ottaisimme-kin käyttöön vanhaa tietoa.

Ymmärrän kyllä, että ei meidän tällaiset ratkaisut tätä maailmaa pelasta, mutta tällä tavalla me luodaan niitä jonkinlaisia saarekkeita, joiden varaan tulevaisuuden yhteiskunta voidaan rakentaa. Tämä on tietynlaista varautumista, tiedon ja taidon ylläpitämistä, ihmisverkostojen elossa pitämistä.

Olen ehkä optimisti, kun välillä tuntuu ettei siellä ylätasolla moraalia ole ollenkaan. Mutta kun katsoo nuorisoa, niin he vaikuttavat hylkäävän meidän sukupolven taakan: työkeskeisen, tavarakeskeisen, ahneuskeskeisen maailman.

Kaikki hyvinvointihan lähtee siitä, että ihmiset pystyvät itse vaikuttamaan omaan elämäänsä. Maailmassa on kuitenkin niin isoja vastavoimia, jotka riistävät. Suurimmat esteet ovat juuri hirveä ahneus, ja että ihminen ei lajina välitä toisista, se solidaarisuuden puute.

Täytyy toivoa, että ihminen viisastuu. Olisihan se tosi masentava ajatus, että kehitystä ja muutosta ei tapahtuisi.

Jokainen tekee asioita tavallaan. Pyrkimyksen suunta on tärkein.

6 Päätelmiä

6.1 Tarkastelu

Haastatteluissa esille tulleet asiat ja vastaukset, kokemukset ja näkemykset ovat mielestäni aika samansuuntaisia kuin kirjallisuuskatsauksessa esille tulleet näkökohdat. Molemmissa korostettiin ”alkujuurille” palaamista, kulutuskriittisempää elämää sekä kannettiin huolta yhteiskunnan viitoittamasta suunnasta, luonnon heikosta tilasta ja ihmisten pahoinvoinnista. Kysymyksiin saatiin aika hyvin vastauksia, joskin eri aiheiden painotus vaihteli ja aiheet saivat sivujuonteita.

Omavaraiseen elämäntapaan haastateltavia ajoi halu hallita omaa elämäänsä, olla riippumattomia ja ”vapaita”. Elämäntavan ja työn mielekkyys sekä itsetekemisen tärkeys koettiin myös syiksi. Monella on halu vaikuttaa ja ottaa kantaa, mutta todettiin myös, että pitää elää omannäköistään elämää – sellaista, josta nauttii.

Omavaraisessa elämäntavassa tärkeiksi tai välttämättömiksi ominaisuuksiksi katsottiin kärsivällisyys, hyvä terveys ja fyysinen kunto, kiinnostus, uteliaisuus ja innostus oppia uutta. Oma tila nähtiin toisaalta välttämättömänä, toisaalta ei. Tällöin kuitenkin omavaraisuuden aste saattaa vaihdella. Yhteiskunta ja sen nykytila herätti haastateltavissa kiivasta keskustelua: sitä arvosteltiin, mutta myös arvostettiin – erityisesti terveydenhuoltoa, mutta myös koulutusta ja kirjastoa. Muutosta tosin kaivattiin. Sosiaaliset kontaktit ja lähipiiri koettiin tärkeiksi ja osittain niitä myös kaivattiin: ystävät eivät aina ole kivenheiton päässä, eikä tilalta ole välttämättä helppo lähteä. Syrjäytyneiksi haastateltavat eivät kuitenkaan itseään mieltäneet.

Työ koettiin kylläkin fyysiseksi, mutta ei ylenpalttisen kuormittavaksi. Päinvastoin oltiin sitä mieltä, että työ pitää kunnossa. Lisäksi tekeminen koettiin mielekkääksi ja laadultaan innostavaksi ja kiinnostavaksi. Työhön ei intensiivistä kasvukautta lukuun ottamatta mennyt kovin montaa tuntia, ja haastateltavat kokivat heille jääneen aikaa tehdä muita asioita mielenkiinnon mukaan. Rajaa työn ja vapaan välille oli kuitenkin joidenkin mielestä hankala vetää.

Hyviä puolia omavaraisuudessa nähtiin vaikka kuinka paljon: ei tarvinnut huolestua sähkökatkoksista, eikä suurimmaksi osaksi oltu riippuvaisia vedenjake-
lusta. Itse kasvatettu ja tehty ruoka koettiin tärkeäksi ja haluttiin säilyttää kontakti siihen, mitä asiat ovat ja mistä ne tulevat. Onnistumisen elämykset, uuden oppiminen ja oppien soveltaminen toivat mielekkyyttä työhön. Elämäntavan eduksi miellettiin myös se, että siinä oli mahdollisuus kohdistaa ympäristöön vain vähäistä kuormitusta. Huonoja puolia nähtiin olevan paljon vähemmän. Sellaisiksi katsottiin hyviin puoliinkin luettu työn fyysisyys yhdistettynä vanhenemiseen. Myös sosiaalisen paineen koettiin olevan ikävää: arvostuksen saavuttaminen yleisten toimintamallien mukaan ja vastaavasti oman elämäntavan ja valintojen selittely.

Raha sekä sen liiallinen palvonta herättivät paljon vastustusta – toiset taas hyväksyivät sen väliaikaisena vaihdannan välineenä. Vaihdamatalous koettiin miellyttävämmäksi, mutta siinäkin nähtiin joitakin ongelmia sekä vielä paljon kehitettävää.

Haastateltavat eivät kokeneet joutuneensa luopumaan mistään – ainakaan negatiivisessa mielessä. Monet sanoivat päinvastoin saaneensa paljon tilalle. Sosiaalisia kontakteja ja kulttuuritapahtumia kyllä kaivattiin, mutta myös todettiin niitä löytyvän.

Tulevaisuutta oli mietitty aika paljon – sekä oman elämän ja vanhenemisen kannalta, mutta myös yleisesti. Haastateltavat olivat huolestuneita kehityksen suunnasta, mutta toisaalta mainitsivat näkevänsä myös positiivisia välähdyksiä siitä, että ihmiset ovat ehkä heräämässä ja ottamassa vastuuta itsestään ja ympäristöstään. Monet totesivat kuitenkin, että heidän valintansa ei ehkä maailmaa

pelasta, mutta kokevat tekevänsä edes jotakin: ja pienikin teko nähtiin tärkeänä. Omaan vanhuuteen liittyen monilla oli mielessään kuva yhteisöstä, jossa elää eri-ikäisiä ihmisiä monipuolisin taidoin – ja jossa pidetään toinen toisistaan huolta.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja virhemahdollisuudet

Haastatteluista saatua tietoa ei voida yleistää, sillä haastateltavia oli vähän. Vastaukset olivat kuitenkin jokseenkin samansuuntaisia, mikä sinänsä voisi kertoa yleistettävyydestä.

Virhemahdollisuuksia voi tietysti tulla tulkinnessa, erilaisien vivahde-erojen ymmärryksessä, litteroinnissa sekä kysymysten asettelussa (onko johdattelua vai ei). Aihe on kysymysten vähyydestä huolimatta hyvin laaja, ja väkisinkin kokonaisuutta tulee käsiteltyä myös varsinaisen aiheen vierestä, sillä ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Siksi tutkimus on helposti sekava, jos on yrittänyt ottaa mahdollisimman monta asiaa esille ja eri näkökulmista esitettynä.

6.3 Tutkimuksen eettisyys

Haastateltujen henkilöllisyys on pyritty pitämään salassa, jotta mielipiteen ilmaisu ei kärsisi eivätkä haastateltavat saisi (mahdollista) negatiivista julkisuutta. Ristiriitaista tutkimuksen kannalta sikäli, että haastateltavista ja heidän elinoloistaan sekä arkipäivän ratkaisuihistaan ei voi kertoa paljon ja mahdollisesti jopa oleellista ja kiinnostavaakin tietoa. Lukijalle haastateltavien mielipiteet saattaisivat avautua aivan uudella, entistä kiinnostavammalla tavalla, mikäli haastateltavista kerrottaisiin tarkasti kuvaillen, minkälaisessa ympäristössä he elävät, mitä tekevät, millaisia ihmisiä heidän lähipiiriinsä kuuluu, mitä he ovat opiskelleet ja millaisia palkkatöitä tehneet ja mitä ovat kokeneet.

6.4 Toimenpidesuositukset ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksessa olisi tehnyt mieli lähteä selvittämään monta eri ”sivupolkua” aina sitä mukaa, kun uusia asioita tuli eteen. Tällaisia mahdollisia jatkotutkimusaiheita voisi olla esimerkiksi omavaraisuusasteen laskeminen tai jokin laskentamallin kehittäminen, omavaraistaloudessa elämisen hiilijalanjäljen laskeminen ja taloudellinen ”kannattavuus”. Jonkinlaisia laskelmia on tosin jo Davis tehnyt kirjassaan ”Irti oravanpyörästä”: ajatusta voisi vielä kehittää laskemalla useille eritasoisille omavaraisuuden asteille omat laskelmansa. Myös viljelyn ja viljelytapojen tarkempi tutkiminen sekä omavaraiseen eläintenpitoon ja eläinten hyödyntämiseen liittyvää tarkempaa perehtymistä olisi mielestäni kiinnostavaa tutkia. Mielenkiintoista olisi myös jonkinlainen opastyypinen tuotos, joka esittäisi erilaisia vaihtoehtoja eri asumistavan ihmisille: kerrostalo-, rivitalo- ja omakotiasujalle.

Haastatteluissa nousi esille myös maaseudun uudelleen asuttaminen: autiotilojen kartoittaminen valtakunnallisesti. Autiotilojen asuttamisen mahdollisuus joko vuokraamalla, myymällä tai ylläpitoa vastaan asumalla olisi hyvä selvittää. Käsittääkseni tällaisesta on jo ollut hanke tai hankkeita jossakin päin Suomea. Ainakin muutamat haastatellut näkivät tällaisen vaihtoehdon varteenotettavana mm. kaupunkien asunto-ongelmaan sekä työttömyyteen. Se opettaisi myös tietämään, mistä ruoka tulee.

7 Lopuksi

Lopuksi haluan kiittää tämän opinnäytetyön mahdollistaneita henkilöitä: heitä, joita ilman tätä työtä ei olisi syntynyt. Ensinnäkin ystäviäni, joiden kanssa käydystä ”maailmanparannuskeskusteluista” tämä aiheen valinta lähti; myös rohkeita opettajia, jotka mahdollistivat ja kannustivat tällaisen aiheen työstämistä opinnäytteeksi.

Nöyrimmät kiitokseni haluan esittää kuitenkin haastatelluille henkilöille, jotka ottivat minut, tuntemattoman ihmisen, ennakkoluulottomasti vastaan ja avasivat paitsi kotinsa ovet, myös kertoivat avoimesti mielipiteistään, kokemuksistaan sekä tunnoistaan. He osoittivat omalla esimerkillään, että yksittäisenkin ihmisen valinnoilla on väliä ja että vastuun ottaminen omasta elämästä ja ympäristöstään on mahdollista, kun siihen vain löytää rohkeutta. Heidän vilpittömyytensä ja positiivisuutensa innoittamana tätä opinnäytetyötä tein, vaikkei tietokoneella työskentely ja kirjoittaminen joka hetki niin ”herkkua” ollutkaan.

Lähteet

- Ahola, K., Tuisku, K. & Rossi, H. 2012. Työuupumus (burnout). Lääkärikirja Duodecim.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00681. 4.5.2013.
- Hirvilampi, T. 2003. Kulutuskarkuruus elämänpoliittisena valintana. Sosiaalipoliitikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00256.pdf>. 10.4.2013.
- Hänninen, P. 2012. Kestävä kehitys ja kestävä rakentaminen. Rakennustarkastusyhdistys RTY ry.
<http://www.rakentajanekolaskuri.fi/taustatietoa.php#Kestavakehitys>. 3.5.2013.
- Linkola, P. 1972. Unelmat paremmasta maailmasta. 3. p. Porvoo: WSOY.
- Nordlund, L. & Dorff, M. 2009. Elämämme perusteista. 2. p. Tallinna: Palladium Kirjat.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. 29.5.2013.
- Taloussanakirja. 2013. Vaihdantatalous.
<http://www.taloussanomat.fi/porssi/sanakirja/termi/vaihdantatalous/0>. 10.5.2013.
- Thoreau, H.D. 1852. Walden: Elämää metsässä. Helsinki: Kirjapaja.